శ్రీ పాద సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి చిన్న కథలు

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి చిన్నకథలు

హెచ్చరిక

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి చిన్నకథలు

నాలుగో సంపుటం

కథలు

అరికాళ్ళ కింద మంటలు

కలుపు మొక్కలు

"రాచపీనుగు తోడులేకుండా వెళ్లదు"

విమానం యెక్కబోతూనూ

ప్రకాశకులు

కలాభివర్ధనీ పరిషత్తు

రాజమహేంద్రవరం

మొదటికూర్పు ౧౯౪౦ జూన్ ౧౦౦౧

ముద్రణం
శ్రీ సుజనరంజనీ ముద్రాశాల
రాజమండ్రి

ప్రధాన పోషకులు

దివాన్ బహద్దరు

మరిశేటి శేషగిరిరావు పంతులుగారు

బి. ఎ, బి. ఎల్

కాకినాడ

పోషకులు

మ॥ రా॥ శ్రీ తూములూరి శివరామయ్యపంతులుగారు
బి. ఏ., బి. ఎల్., హైకోర్టు అడ్వకేటు నెల్లూరు

,, వావిళ్ళ వేంకటేశ్వరశాస్త్రిగారు
ప్రొప్రయిటరు : వావిళ్ళ రామస్వామి శాస్త్రులు అండ్ సన్సు మదరాసు

,, ద్వారంపూడి రామారెడ్డిగారు
భూస్వాములు అనపర్తి

,, ఏడిద వేంకటరావు పంతులుగారు
భూస్వాములు రామచంద్రపురం

,, ద్వారంపూడి వేంకటరెడ్డిగారు
భూస్వాములు అనపర్తి

,, బెజవాడ రామచంద్రారెడ్డిగారు, బి. ఏ.,
భూస్వాములు బుచ్చిరెడ్డిపాలెం

,, రేబాల పట్టాభిరామారెడ్డిగారు
జమీందారు నెల్లూరు

,, వుప్పల శ్రీరామమూర్తిగారు
మిల్లు ఓనరు అనకాపల్లి

కీ॥ శే॥ సబ్బెళ్ళ పద్దయ్యగారు
కొంకుదురు

,, కర్రి చిన వేంకటరెడ్డిగారు
రంగూన్

అరికాళ్లకింద మంటలు

ఇద్దరు పోషకులు

నెల్లూరునివాసులు మ. రా. శ్రీ రేబాల పట్టాభిరామా రెడ్డిగారున్నూ, అనకాపల్లి నివాసులు మ. రా. శ్రీ ఉప్పల శ్రీరామ మూర్తిగారున్నూ కలాభివర్ధనీపరిషత్తు పోషకులై నాకు చేయూత ఇచ్చినందుకు వారియెడల నేను చాలా చాలా కృతజ్ఞుణ్ణి

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి చిన్న కథలు

అరికాళ్ల కింద మంటలు

"దిమ్మచెక్కలాగ అలా కూచోకపోతే కాస్త గంధం తియ్యరాదుటే? రోజూ పురమాయించాలా?"

"పెద్దబావ నిన్ననే వెళ్ళిపోయాడు కదా యింకెవరికీ?"

"గంధం పూసుకోతగ్గవాళ్ళే కనబడ్డం లేదూ నీ కింటోనూ?"

"పోనీ, పురమాయించినట్టే చెబితే యేం?"

"మీఅమ్మా మీనాన్నా — నోటితో చెప్పాలి? షే"

"లేకపోతే యెలా తెలుస్తుందీ నావంటిదానికీ?"

"నిజంగా నీకీ మాత్రం వూహ తోచనే లేదూ? ముసలాళ్లా ముక్కాళ్లా వాళ్ళకేమే నిక్షేపం లాగ గంధం పూసుకోక?"

"........................"

"ఈజన్మలో నీ కెలాగా ఆయోగం లేదు. ముందు జన్మలో నయినా సుఖపడా లంటే యిప్పు డిలాగ ముత్తయిదువులికి గంధం తీసి యివ్వడమూ, మల్లెమొగ్గలు దండలు గుచ్చి వెయ్యడమూ – అందులోనూ కన్నవాళ్ళకి. ఇంతకంటే పుణ్యం యేమిటే?"

"చూశా అనుభవించా, గంధం పూసుకుంటే యెలాంటి సుఖం కలుగుతుందో, వాకళ్ళ కలాంటి సుఖం కలిగిస్తే యెంత పుణ్యం వస్తుందో తెలవడానికి? ఇంతకీ, ఈజన్మలో యింతయింది, ముందు జన్మలో సుఖపడ నేమో అని బెంగ. ఏదో, చేతులారా ప్రాణాలు తీసుకోలేక బతకడం. కాకపోయినా ముందు జన్మలో మనిషినే అయి పుడతా నన్న మాటేమిటీ?"

"నిజమే. ఇలాంటి బుద్ధు లుండే వాజమ్మకి మనిషి జన్మ రమ్మంటే మాత్రం యెలా వస్తుందీ?"

"వచ్చేం వైరగదోసిందీ? ఇంతకంటే పశువు జన్మో, పిట్టజన్మో వస్తేనే నయం, యీరాతా యీకోతా——"

"వెనకటి జన్మలో యెవళ్ళని చూసి యేడ్చావో? ఎవళ్ళ సుఖం పడగొట్టావో? ఎవళ్ళకి యెడబంధాలు కల్పించావో? లేకపోతే నీ కిప్పు డీరాత యెందుకు వస్తుందీ? కనక ముందుజన్మకోసం జాగ్రత్త పడవే అంటే–

నీకోసమే గాని నాకోసమూ యేమిషి?"

"నీకోస మని యెవ రన్నా రేమిటి? అస లెవరికోసం అయితే మాత్రం నాకు తప్పేతుం దేమిటి? నువ్వు ప్రేమ వున్నదానవు కనక నీకూతురుకోసం గంధం తియ్యమన్నావు, తప్పని యెవ రన్నా రేమిటి? నాకా వూహ కలగలేదు గాని నేనేం తియ్య నన్నానా తియ్యనా? నువ్వు స్పష్టంగానూ, కచ్చితంగానూ చెప్పావు కనక యివాళ మొదలుకుని యేరోజు నయినా తియ్యకపోతే అడుగు. తిని కూచోవా లంటే సాగుతుందా యేమిటి నాకు? రెక్కల్లో సత్తువ వుంది కదా?''

"వోసి నీముగం యీడ్చా, కాస్త మాట అనేటప్పటి కెంత దండకం విడేశావే''

"......................"

"తల్లికీ తండ్రికీ చెయ్యడానికే యేడ్చేదానవు నువ్వు మరొకళ్ల కేం చేస్తావే?

"....................."

"పెద్దబావ వుండిన వారం దినాలూ యేడుస్తూనో, ముగం మాడ్చుకునో కాస్త గంధం తీశావే! స్నానానికి కసిన్ని వేన్నీళ్లు కాచావే! ఇంతేనా నువ్వు చేసింది అతగాడికి? వేదం అంతా చదువుకున్న బ్రాహ్మడు, అత

గాడికి చెయ్యడం దేవుడికి చెయ్యడం కాదుషే?''

"ఆవివరా లన్నీ పెట్టిపుట్టినవాళ్లకి గాని నాకు కాదు. నాబతుక్కి దేవు డయినా వొకటే, మని షయినా వొకటే—తుదకి దెయ్యం అయినా వొకటే. ఎవరి కయినా చెప్పిం దల్లా—తోచింది కూడా—చేత నయి నంతా చేశాను. నేనేమీ వొళ్లు దాచుకోలేదు, దాచూ కోను."

"దాచుకుండా మనుకుంఛే సాగనిస్తారా యేమిషి?''

"సాగనిస్తున్నారా యేమిటి? సాగనివ్వ మని నే నేడ్చానా యేమిటి? దొడ్లో గేదీ వుంది, యింట్లో నేనూ వున్నాను, ఇంటిల్లపాదికీ—''

"వోసి నీసిగ్గు చిమడా, కని పెంచే గేదికీ నీకూ సాప త్యంషే? కనా లని—యెంత వూహా వుందే దిక్కు మాలిన పీనుగా?''

"...................."

"దరిద్రం వోడుకుంఘూ పుట్టావు నీకే అంత అదృష్టం? "

"......................."

"నువ్వే ముహూర్తాన కడుపున పడ్డావో అప్పుడు చచ్చి బతికింది మాఅమ్మ. నువ్విలా చేటలో పడ్డావు,

మీనాన్న వుద్యోగం అలా పోయింది"

"నాకు పుస్తె కట్టాడు ఆపిల్లాడు చచ్చాడు. ఏం, యీమాట కూడా అన్నావు కాదేం? "

"వ్రాసి సీయిల్లు—అనలే దేమని యింకా ముదల కించడం కూడానా? నిజంగా నిన్ను పెళ్లాడి వుండకపోతే బతికేవుండును ఆ వెర్రితండ్రి. పదహారేళ్లకే "దరుడు పారం"—అతనెంత వుద్యోగస్థు డయిపోయి వుండునో నీకేం తెలుసూ? పైగా చచ్చాడు చచ్చాడని యీసడింపు కూడానా? "

"..................."

"నీకు పుస్తెకట్టడమే అతనికి ముప్పయిపోయింది"

"..................."

"నువ్వు కాలు పెట్టావు, వొక్క కొడుకు—ఆతల్లి కడుపు కాలిపోయింది"

"..................."

"నిజంగా చచ్చి సుఖపడ్డాడా అబ్బాయి. అతను బతికే వుంటే నువ్వు కాపరం చేస్తువా? కాపరమే చేస్తే అన్నం పెడుదువా? అన్నం పెడితే నిద్ర పోనిస్తువా? "

"నిద్రపోనిస్తే ఆనిద్రలో, పీక పిసికి చంపెయ్యక పోదునా? "

"ఆ, ఆ! ఏమని పేలావూ? ఎంత పొగరెక్కి-పోయావూ? "

"....................."

"నువ్వెంతపనీ చేసీ దానవు మాత్రం అవుదువు. విన్నావా? నువ్వెంత కేనా సాహసురాలవు"

"....................."

"చేసుకున్న వాణ్ణి, చచ్చి స్వర్గాన్నున్న మొగుణ్ణి—"

"నన్ను చేసుకున్నాడు గదా, మరి, ఆపిల్లాడికి స్వర్గం వస్తుందా? "

"నిజమే. అదీ నిజమేనే. ఎంత జాణ వయినావ్రా? కొంప చెడపుట్టి—మనోవర్తి కయినా గతిలేకుండా—"

"మనోవర్తా? నా కెందుకూ మనోవర్తీ? నాకు డబ్బెందుకూ? చాకిరీ చెయ్యడంకోసం పుట్టాను. ఎవళ్ళు చేయించుకున్నా చేస్తాను. చేయించుకున్నవాళ్ళు గంజి నీళ్ళు పొయ్యకపోతారా? చేయించుకోడాని కయినా పొయ్యకపోతారా?

"కనక చెయ్యి, పుచ్చినట్టు చెయ్యి"

"పుచ్చినట్టేం, చచ్చినట్టు చేస్తాను. చేస్తూనూ వున్నాను కనపడ్డం లేదూ? "

"కనపడకేం, నిక్షేపం లా కనపడుతోంది. నాకేం

కనపడకా? మీనాయనమ్మకి లాగ నాకూ కళ్ళు పోవా లనుకుంటున్నావు కాబోలు, వొక్క నాటికి పోవు. నన్నన్న వాళ్ళ కళ్లు పోతాయి. దించుకుపోతాయి...... ......నా చేతుల్లో పుట్టి, నాచేతుల్లో పెరిగి నన్నెదిరిస్తావా? నన్నెది రిస్తావా అంథ! నన్నెదిరించి నువ్వు బతగ్గలవు షే?"

"నాకు బతకా లని వుంటేనా నీతో పంతం వేసు కోడానికి? కనక ఆవుపాయం మాత్రం కాస్త తొరగా చూడు, చాలా పుణ్యాం వస్తుంది నీకు"

"ఏమన్నావూ? ఏం పేలుతున్నావూ? నేనేం మందులు పెడతానా మాకులు పెడతానే? ఎంతలేసి మాట లంఘు న్నావే చలితేలు లాగ కుంకపీనుగా!"

"..................."

"ఎంత వ్రెళ్ళు కరుచుకు తిరుగుతున్నావే పింజారీ!"

"..................."

"......చద్దువు గాని, చద్దువుగాని—నేను కాస్త నిద్రపోయి లేచాటప్పటికి, అవిగో, ఆకంగులు బాగు చెయ్యకపో మహామ్మాయి వండించేస్తానో లేదో చూసు కుందువు గాని"

"..................."

౨

"ఏమే చెల్లీ, వొక్క పని చెబుతాను చేసిపెట్టవూ?"

"అడగడం యెందుకే?"

"అయితే చేస్తా నను"

"చెయ్యకపోవడం యెలా వస్తుందీ? చేస్తా నని చెప్పే చేస్తున్నానా చేసే వన్నీనీ?"

"......ఈగుడ్డ రైక కుట్టిపెట్టాలి. అంతే"

"అలాగే........."

"దీపాలు పెట్టాటప్పటికి—తెలిసిందా?"

"ఇవాళా? నావల్లకాదు సుమా! రేపు సాయంత్రానికి—"

"ఇవాళేం చేస్తా వమ్మా!"

"పెద్దక్క తన కూతురికి జుబ్బా కుట్ట మని భోజనం కాగానే యిచ్చింది గుడ్డ. ఈపని తెమలగానే ముందది చెయ్యాలి"

"పోనీలే........"

"..........అదేమే అలా వుళాక్కుంటావూ?"

"..........అ—క్కర్లేదులే..........."

"నేను కుట్ట ననలేను. ఆపైని నీయిష్టం"

"కుట్ట నని నోటితో అనాలా యేమిటి? పైగా సేయిష్టం కాని నాయిష్టమా యేమిటి! నాయిష్టమే అయితే నువ్వు వాయిదా వెయ్యగలవా యేమిటి?"

"ముందు పుచ్చుకున్న పని వెనక్కి పెడితే అదే మంటుందో యే మయినా ఆలోచించావా?"

"కొండుతుందా యేమిటి?"

"................."

"దాని కూతురికి లగ్గం మించిపోతుందా యేమిటి?"

"................."

"అసలు పెద్దదంటే నీ కభిమానం. అది నే నెరగ ననుకున్నావా? స్పష్టంగా అలా చెప్పెయ్యక యీాముసుగులో గుద్దులాట లెందుకూ?"

"దుడుగూ దుడుగూ మాట లనెయ్యడ మేనా కాస్తేనా నాసంగతి చూడ్డం వుందా?"

"నీసంగతి కేమమ్మా! వండాలా వార్చాలా?"

"అదే నయం, మడి కట్టుకుంటే చాలా పనులు తప్పి పోతాయి."

"ఇప్పు డయితే మాత్రం, యీాకసిన్ని కందులూ బాగుచెయ్యడ మేనా?"

"......కసిన్ని టే యివి?"

"కసిన్ని కాక, నాలుగు కుంచాలు. అంతేనా?"

"ఇప్పు డెన్ని గంట లయిందో యెరుగుదువా?"

"రెండే కాదూ? మూడు కొట్టేటప్పటి కిదయిపో తుంది. తరవాత?"

"ఒక్క గంటలోనా?"

"పోనీ నాలుగింటికి. ఏం? తరవాత యేం చేస్తా వమ్మా?"

"గంధం యెవరు తీస్తారూ?"

"అదెవరికే? బావ నిన్ననే వెళ్ళిపోయాడు కాదూ?"

"అమ్మకీ నాన్నకీని"

"అమ్మ తియ్యమందా?"

"అమ్మ కాదు అమ్మమ్మ"

"అదేమిటే?"

"అదేమిటే అంటే?"

"అమ్మమ్మ చెప్పడానికి—"

"తప్పేం? ప్రేమగల తల్లులు, పుట్టింల కూతుళ్ళకోసం పురమాయించుకుంటారు. చెప్పకుండానే యెందుకు తీశావు కాదని—"

"శాబాసు ....పోనీ, అరగంటలో అదయిపో తుంది. తరవాతా?"

"అరగంటకా?"

"వొక్క గంటకే అను. అప్పుడు?"

"అప్పటికి మరో కొత్త పని తగలకపోతే అక్క కూతురి జుబ్బా—"

"......ఎంత చెప్పినా చివరి కదే మాట. కాస్తైనా సరసం తెలిస్తేనా? ఇవాళో రేపో వస్తారు మీబావ. నెల్లాళ్ల కిందట వచ్చినప్పుడు తెచ్చి యిచ్చారిది. మళ్లీ వచ్చాటప్పటి కేనా—"

"ఇన్నాళ్లు చెప్పావు కావేం మరి?"

"ఇప్పుడు జ్ఞాపకం వచ్చింది. కాకపోయినా గంట పని. ఎన్నాళ్లు చెప్పా లేమిటి యీమాత్రం మహాభాగ్యా నికి? నువ్వు గట్టిగా తలుచుకుంటే అరగంటకే అయి పోతుంది.........కుట్టిపెట్టవే. ఏమే చెల్లీ?"

"కుడతా నన్నాను కాదూ?"

"ముందు కుట్టాలి......ఏం?"

"ఏది ముందయినా నాకొక్కటే. అయితే పెద్దక్కకి కోపం రాకుండా చూస్తావా మరి?"

"......నీయిష్టం వచ్చినట్లు తగులడు. నేనే పని చెప్పినా యింతే నువ్వు. పెద్ద దంటే చచ్చిపోతావు. అదీ నువ్వూ కట్టకట్టుకుని గోదావరిలో దిగండి. కాస్త ౖరైక

భాగ్యానికి—నేను కుట్టుకోలే ననుకున్నావు కాబోలు పాపం. నువ్వీమాత్రం సాయం చెయ్యకపోతావా అని ఆశపడ్డందుకు—పోనీ, రేపు సాయంత్రానికి తప్పకుండా కుట్టేస్తావా?"

"............ఆ"

"వీలయితే రేపు పొద్దున్నే కుట్టెయ్యి. కొత్త చీర కట్టుకుని పాపసోదెమ్మఅత్తగారి యింటికి వెడదా మను కుంటున్నాను. దానిమీది కిదెంతో బాగుంటుంది. కదుటే చెల్లీ?"

"చెల్లాయికి తల అంటడమూ, తమ్ముడికి తల దువ్వడమూ—"

"అవెంతసేపే?"

"మరి దూడల సాల?"

"బాగుచేస్తా వనుకో?"

"పాలు—"

"పితికేస్తావు. దాలిమీద పడేస్తావు. చల్లకూడా అయిందనిపించేస్తావు. నాన్న పంచె వుతికి ఆరేస్తావు. ఇంతేనా? ఇంకేమిటమ్మా?"

"అవన్నీ నీకెందుకు, నేను చూస్తాను కాదూ?"

"చూస్తా నేమిటి చేస్తా నను"

"అంటే చేసినట్టూ అనకపోతే మానేసినట్టూనా?"

"సరే, ఏం సంగనాచివే మామ్మా?"

"..................."

"ఎంత కటికితనమే మాతల్లీ?"

"..................."

"ఎంత బలిమాలినా గిజా అనే – అయితే రేపు నాయంత్రానికి తప్పకుండా కుడతావా?"

"కుడతాను"

"మరిచిపోకు సుమా. అసలు, మధ్యాహ్నం భోజనాలు కాగానే నీదగ్గిరే పడుకుంటానులే నేను. దిక్కు-మాలిన యెండలు ముదిరిపోవడంవల్ల తిండి తినగానే కసింత సేపు నిద్రపోతే గాని—మళ్ళీ నేను లేచాటప్పటికి కుట్టేస్తావు కాకుతే!"

"..................."

"మీబావ యెంతో మెచ్చుకుంటారు నిన్ను. మాకు వుద్యోగం అయాక నువ్వు వచ్చి మాదగ్గిర వుందువు గాని. ఏం, వుంటావా?"

"..................."

"మాట్లాడవేమే?"

"మాట్లాడం యెందుకూ? ఎవరి దగ్గిరా వుండకపోతే

రోజు లెలా వెడతాయియీ నా బతుక్కి? "

"ఎంతమాటన్నావే దిక్కుమాలినదానా! నీకంత నీరసంగా వుందా నేనంటేనూ? నువ్వు రాకపోతే నేను చేసుకోలే ననుకున్నావా? అసలు, వంటలక్కనే పెట్టేసుకుంటాము మేము. ఒకళ్ళ అవసరమే మాకు లేదు "

" .... "

"తోడబుట్టినదానవు కదా—లేనిదానవుకదా అని—రేపు కుట్టకపోతే అమ్మమ్మతో చెబుతా నే మనుకున్నావూను? "

"..................."

"వోస్! మాట్లాడితే కళ్ళమ్మట నీళ్ళు. ఎవరికీ భయం లేదు"

"..................."

3

"జుబ్బా యెంతవరకూ—ఇంకెందుకే గంధం?"

"పూసుకోడానికి"

"ను—ఎవరూ?"

"అమ్మా, నా—"

"మళ్ళీ యెప్పణ్ణుంచే?"

"ఎప్పణ్ణుంచో మొందాకానో నాకు తెలవా తెలవదు, తెలవా అక్కర్లేదు. నీకు కావలిస్తే అమ్మమ్మని—"

"ఆవిడ పురమాయించిందా?"

"అవును"

"........సరే, అదంతా నా కెందుకు గానీ— సగ మేనా కుట్టావా జుబ్బా?"

"కత్తిరింపు లయినాయి"

"సెబాస్! పదకొండు న్నర కసగా యిస్తే యిప్పటికి కత్తిరింపులా అయినాయి?"

"అవయినా అయినందుకు—"

"సంతోషించ మంటావా? నాపనంటే నీకంత వేళా కోళమూ వెక్కిరింతగానూ వుందా?"

"...................."

"ఎందు కమ్మా అలా చూస్తావూ? ఈకాస్తకే యింత రోషం వచ్చేదానవు, మరి, సగంసగమే చేసి యెందుకు మానేశావూ?"

"అయ్యో, నాబతుక్కి రోషం కూడానూ. ఎవళ్లేపని చెబితే అది పుచ్చుకోవాలి గాని లేకపోతే—"

"ఇంకా యెవరెవ రేమేం పనులు చెప్పారూ?"

"నువ్వా అలా వెళ్ళావు, నాలుగు కుంచాల కందులు

తట్టా వచ్చి నా నెత్తిక్కింది"

"అయితే?"

"అయితేనా? ....చచ్చి దోరి అది దింపేసుకుని యిదిగో నాదగ్గిర కూచున్నాను"

"ఇదయ్యాకా?"

"......................"

"నాలుగు తిప్పులు తిప్పుతావు గిన్ని గిర్రున నిండి పోతుంది. తరవాత యేం చేస్తా వమ్మా?"

"...... ఇప్పటికి నీకూతురి జుబ్బా మాత్రమే కనపడుతోంది. మరో పనేదీ తగలకపోతే అదే చేస్తాను"

"తప్పకుండా చేసిపెట్టు. ఇదెంతసేపులే? తరవాత యెవరికీ తెలవకుండా జుబ్బా పుచ్చుకుని డాబామీద కూచో, యించక్కటి గోదావరి గాలి వస్తుం దక్కడికి"

"గాలికోసం డాబామీదికే వెళ్ళక్కర్లేదు. నే నెక్కడుంటే అక్కడే కావలసినంతానూ"

"ఇక నీయిష్టం. ఊరికే నీసుఖంకోసం చెప్పాను; గాని నాకు కావలసింది జుబ్బా కుట్టెయ్యడమే. అయితేనూ? చిన్నక్క యేమిటీ యిచ్చి వెళ్ళిందిటా?"

"దానికి రైక కుట్టిపెట్టాలిట"

"తనకి చేతకా దటనా?"

"................."

"దొరగారు దయచేస్తా రటనా?"

"................."

"నే నిచ్చినప్పుడే యివ్వాలి కామోసునేం?"

"................."

"అయితే, దానిక్కూడా చింపు లయినాయి. కదూ?"

"................."

"వులిక్కిపడి చూడనక్కర్లేదు. అబ్బో! నీగుణం నాకు తెలవ దనుకున్నావేం? అదంటే నీకు దిక్కుమాలిన అభిమానం. అంచేతే నేను ముందిచ్చిన పని మానేసి అది మొదలుపెట్టావు"

"చూసీ చూడని మాటలు—"

"చూడనే అక్కర్లేదు. లక్షమాట్లు చూశాను కూడా నూ. దాని మొగుడు ఇంగ్లీషు చదువుతున్నా డని— ఇంకా నాలుగేళ్ళకి గాని బి. య్యే కాదుట. అదయినా యీమధ్య ఫేలయిపోకుండా వుంటేట. మీబావ చెప్పారు చాలామాట్లు. బి. య్యే. అయితే గాని—అయినా యీ రోజుల్లో లాభం లేదుట"

"చెప్పేదయినా వినిపించుకోడం—"

"ఇంకా చెప్పడం యెందుకూ, యీమాత్రమూ

తెలవ దనుకున్నావా? నువ్వెప్పుడూ దానికోసం దొర్లి పోతావు. నాకంటె నీ కదేమీా వెరగబెట్టకు"

"...................."

"చంటిపిల్లే యెక్కువో తాడిచెట్టు లాగ కాపరం చేసేదే యెక్కువో కనిపెట్టలేకపోయావు"

"...................."

"తండ్రి తెచ్చిన గుడ్డ, పింతల్లివి నువ్వు కుట్టిపెడతా వని—చూడవే, చూడవే నీకేసి యెంత ఆశగా చూస్తోందోనూ!"

"దిక్కుమాలిన పిన్ని, చచ్చిపోయిన పిన్ని, నాకేసి చూస్తే యేం వుంది తల్లీ?.....మామ్మో, మాతల్లే! నామీాద వాల్తావు, మీాఅమ్మ దగ్గిర నే నెంతటిదాన్ని కన్నా? జుబ్బా కుట్టిపెడతా నమ్మా! రాత్రి తిండేనా మానేసి కుట్టిపెడతాను. ఏం, సరా?"

"చేరదీసినవాళ్ళని పట్టుకుని పాకులాడతారు పిల్లలు. నీకు తెలిసింది కాదు గాని, నాపిల్ల నీపిల్లే అనుకుంటే యెంత బాగుంటుందీ? ఇలా అయిపోయినవాళ్ళు లోకం లో అక్కల పిల్లల్ని పెంచుతూ యెంతమంది సుఖపడ్డం లేదూ? "

"...................."

"చిన్నక్కలాగ మాయమాటలు చెప్పడం నాకు చేత కాదు. నువ్వంటే నేనెంత అభిమానపడి చస్తానో— యెందుకూ చెప్పుకోడం? నువ్వు నాతో మాయింటికి వచ్చేశావంటే నిమిషంలో లేవగొట్టెయ్యనూ ఆడబడుచునీ? నాయింటి పెత్తనంకూడా నీ కిచ్చెయ్యనూ? "

"..................."

"నువ్వు చేసే చాకిరీ చూస్తే—నువ్వు పిల్లని చూసుకుంటూ వుంటే నీకొక్క పని చెబుతానా నేను? "

"..................."

"ఇంచక్క మాధవస్వామి గుడి మాయింటి కెంతో దగ్గిర. రోజూ వెళ్ళి పురాణం—అంతకంటే నీకు మరేం కావాలీ? గుప్పెడన్నమూ, చారెడు బట్టా—నీకు లోటు చేస్తానా నేను? తాళాలు నీచేతి కే యిచ్చేస్తారు మీబావ. నెల్లాళ్ళ తిరిగారంటే దోసెడేసి రూపాయలు. నోములూ, వ్రతాలూ, కాశీరామేశ్వరాలూ—వో! నీ కడ్డేమిటీ నాయింటోనూ? "

"..................."

"చిన్నక్కతో వెడదామని వుబలాటపడుతున్నావేమో, అది నిన్ను తీసుకువెళ్లదు. వెంటెత్తు వీసుగు అది నీకు అన్నం కూడా పెడుతుందా ? కాకపోయినా

పెట్టడానికి దాని కేం వుందీ? పాస్ పీస్ మంటూ యింగ్లీషే గాని భూమేదీ? రెండెకరాలేనా? అదేనా మెరక. మాది పదెకరాల చెరువుకింది పల్లం. ఇంతకీ దాని మొగుడు—అలాంటిచోట నువ్వుండగూడదు"

" .... "

"నువ్వేనా వూహ తెలిసినదానవు గాని చంటిపిల్లవు కావు, బాగా ఆలోచించుకో"

" .... "

"ఈమాటలు చిన్నక్కతో అన్నావుసుమీ! వో—త్రి కజ్జాగోరు పీనుగు—నన్నేం చెయ్యగలదు గానీ—అయినా యెందుకూ?"

" .... "

"చెప్పవేం"

"అలాగే"

"నే నొక్కమాటు వాళ్ల సుందరమ్మగారి యింటికి వెళ్లి వస్తాను, యిదయిపోగానే జుబ్బా కుట్టేస్తావు కాదూ"

" .... "

"మాట్లాడవేమే?"

"వెళ్ళిరా"

"మనం మళ్ళీ వచ్చాటప్పటికి పిన్ని నీకు జుబ్బా కుట్టే

స్తుంది. వెంటనే నీకు తొడిగేస్తా నది. ఇవాళ రాత్రి దాని పక్కలో పడుకుంటువు గాని నువ్వు. ఇంచక్క...
......ఏం తల్లీ... ...."

"......... ...."

४

"నువ్విక్క డున్నావూ? మహాభాగా దొరికావులే"

"గంధపుగిన్ని పడిపోతుంది, దూరం దూరం"

"పడిపోదు.........పోనీ దూరంగానే......ఏం?"

"ఊఁ"

"నేను సాయంపట్టనా?"

"అక్కర్లే దయేపోయింది. ఈవాయి వ్రెక్కటీ తీస్తే గిరున నిండిపోతుంది గిన్ని"

"అయితే వ్రెక్కమాటు లేవే. ఏమే అక్కా?"

"ఎందుకూ?"

"పనుందే"

"ఏమిటమ్మా ఆపనీ?"

"ఇంచ—క్కటి పని, మాం—ఛి పని, చేసిపెట్టవూ?"

"ఏమిటో చెప్పు"

"చేస్తా నను"

"ముందు చెప్ప మన్నాను కాదూ?"

"చెబితే చేస్తావా?"

"నేను చెయ్యగల దయితే చేస్తాను"

"చూ—శావా? ......నోరూరిపోతోందే మా తల్లీ"

"ఏమయినా కొనుక్కున్నావా?"

"డబ్బేదీ?"

"అమ్మ నడగలేకపోయావా?"

"అడిగాను. ఇస్తానంది. ఇవ్వబోయింది కూడాను. ఇంతలో అమ్మమ్మముండ పడ—"

"తప్పుతప్పు, ఏమిటా తిట్లు?"

"మరి—మరి—ఇచ్చేవాళ్ళని చెడగొట్టడమేం? ఆ డబ్బుంటే మాబువ్వాలాట యెంత బాగుండునూ?"

"ఎవరెవ రాడుకుంటున్నారూ?"

"వాళ్ళ సుబ్బులూ, వాళ్ళ బచ్చెమ్మా, వాళ్ళ రాజం, వాళ్ళ గవిరిముండా—"

"ఛీ, ఛీ! ఏమి టలా అయిపోతున్నావు చివరికి?"

"మరి వెట్టి చేతులతో రావడమేం?"

"తక్కినవా ళ్ళేమి తెచ్చారూ?"

"సుబ్బులు, డబ్బు కారపు సెనగపప్పు తెచ్చింది.

బుచ్చెమ్మ, డబ్బు వేరుసెనక్కాయలు తెచ్చింది. రాజం పే—ద్ద కొబ్బరిపెచ్చు తెచ్చింది"

"ఊహూ"

"నన్ను డబ్బు బెల్లంముక్క తెమ్మన్నారు"

"కొనడం యెందుకూ, అమ్మ నడుగు యిస్తుంది"

"నువ్వియ్యి"

"నేనివ్వకూడ దమ్మా!"

"చూ—శావా? ......ఇవ్వవ్వుటే అక్కా?"

"చెప్పిన మాట విను. ముందు దూరంగా వెళ్ళు"

"అయితే, యేడుస్తా నే మనుకున్నావో"

"......... ...."

"లేకపోతే తిట్టేస్తాను"

"నువ్వేం చేసినా నేనివ్వను, ఇవ్వకూడదు"

"వంటింటో యెవరూ లేరే?అంతావాకట్లోవున్నారే, నాకు గొళ్ళెం అందింది కాదు, నేనే తీసుకుందునే?"

"........ ...."

"ఇవ్వవ్?"

"ఇవ్వను"

"ముచ్చెం మూడుమాట్లూ—ఇవ్వవ్? ఇవ్వవ్? ఇ—వ్వ—వ్?"

"........ ... ."

"ఇంకొక్కమాఁ టడుగుతాను, ఇస్తావా యివ్వవా?"

"... ... ."

"సరే, మాట్టాడకు. ఇలా వుండా నీపనీ......"

"......అయ్యో! అయ్యో! గంధపుగిన్ని పట్టుకు పోతావుటే? అమ్మమ్మతో చెప్పనా?"

"చెప్పుకో ...చెప్పుకో...చెబుతావేం? ......ఏదీం"

"... ...రామా! రామా! గిన్నెడు గంధమూ నేల పాలు చేసేసిందోయ్ తండ్రీ! ఇప్పటికే నా రెక్కలు పడి పోయాయోయ్ నాయనా! ఒక్క చుక్కయినా పనికి రాదోయ్ బాబూ! వుయి దేవుడా—"

"అలా యేడు. అలా కూలబడు. ఏం, నన్నేడిపిస్తే వూరుకుంటా ననుకున్నావేం?......"

"...... ... ."

౫

"ఏం చేస్తున్నావు రుక్కూ?"

"ఇప్పుడే గంధం యిం టోపెట్టేసి వచ్చి కూచున్నాను పెద్దక్క కూతురు జుబ్బా కుడదా మని"

"దాని కిప్పు డేం తొందరా?"

"ఎవళ్లపని వాళ్లకి తొందరే. ఇంకా పూర్తి చెయ్య లేదా అని క్షణం కిందటే సాగతీసుకు వెళ్లిం దది"

"తేరగాచేసేవాళ్ళు దొరికితే సరి.త నేంచేస్తుందిట?"

"అడగలేదు"

"అడగనే వద్దు. అది యిాటో పడేసి చక్కారా"

"ఎందుకూ?"

"చెబుతా ముందు పడేసిరా"

"పడేస్తాను చెప్పు"

"కందులు వేయించాటప్పటికి అమ్మమ్మకి వళ్ళు హూనం అయిపోయింది"

"ఊఁ"

"నన్ను మీనాన్న తలంట మంటున్నారు. నేనే కాని పనికిరాదుట"

"ఊఁహూ"

"అమ్మమ్మ తన మట్టుకి కాస్త వుప్పుపిండో మినప రొట్టో చేసుకుంటుందిట"

"........... ....."

"నువ్వు వంట చెయ్యాలి"

"..................."

"ఏం, అలా తెల్లపోతావేం?"

"..................."

"ఇవాళకే, రేపు నేనే మడి కట్టుకుంటానులే"

"కందులు బాగుచేశాటప్పటికీ, రెండుసార్లు గంధం తీశాటప్పటికీ నాకు రెక్కలు పడిపోయాయే అమ్మా"

"రెండు మాట్లూ, మూడు మాట్లూనూ. ఏం, అంత రెచ్చగొట్టడమేం దాన్ని?"

"..................."

"ఇంతకీ పొయిదగ్గిర కూచోడమే కాదూ, రుబ్బాలా పోటు వెయ్యాలా?"

"..................."

"అరిటికాయ పప్పులో వేసి, వంగవరుగూ మునక్కాడలూ పనసపెచ్చూ బెండకాయా వేసి పులుసు చెయ్యి"

"పెద్దక్క నేనా చిన్నక్క నేనా చెయ్య మనరాదుటే?"

"వాళ్ళెందుకు చేస్తా రమ్మా మనకి? ఇక్కడ మనం పని చెబితే అక్కడ వాళ్ళ మొగుళ్ళకేం కోపం వస్తుందో? అత్తగార్లేం చెప్పతారో?"

"..................."

"వాళ్ళంతటివాళ్ళు వాళ్ళూ, మనంతటివాళ్ళం మనమూనూ. మనకి ఓపిక వుంటే పెట్టాలి, లేకపోతే వండిపెయ్యాలి గాని పని చెప్పగూడదు"

"..................."

"అప్పుడే ఆరయిపోయింది, లే, కూచోకు. మీనాన్న పెందరాడే వంట కావా లంటున్నారు. ఆగుడ్డ అవతల పడేసి రావేం?"

"........................"

చద్దన్నాల్లోకి వుండాలి, మామిడికాయల పచ్చడి మాత్రం—తెలిసిందా? అమ్మమ్మ నడుగు ఎన్నికాయలు చెయ్యాలో చెబుతుంది"

"........................"

"అన్నట్టు వొక్క చెక్క పేడేనా లేసు కింద. చీకటి పడకుండా తొరగా చిట్టుక యొకి నాలుగు పూటలికీ సరిపడేవి తీసి చూరులో పెట్టాలి. మరిచిపోకు"

"........................"

"అమ్మమ్మ కొయ్యరొట్టె చేసుకుంటా నంటే కొబ్బరి కాయ కొట్టి ముక్కలు తరిగి ఇయ్యి. పచ్చట్లోకూడా— వినపడిందా? "

"........................"

"లేవా లేవాలి, కూచుంటేకాదు... ....."

"........న్స్, రామయ్యతండ్రీ, నాబతు కిలా వెళ్ళిపోవలసిం దేనా మహాప్రభూ!........"

౬

"ఏయ్, ఎవరు వంటింటో? "

"నేనురా తమ్ముడూ! "

"నిమిషంలో అన్నం పెట్టెయ్యాలి నాకు"

"..................."

"మాట్లాడవేం ? సినీమాకి వేళ అయిపోతోంది తొరగా వడ్డించెయ్యాలి"

"అంత తొందర రయితే—"

"తొందర రన్న తొందర కాదు, కంచం పెట్టుకోనా, ఆకు వేస్తావా?"

"ఇంత సేపటిదాకా యేం చేస్తున్నావురా?"

"డబ్బులు చూసుకోవాలా మరీ?"

"ఇప్పుడా డబ్బులు చూసుకోవడం?"

"తెల్లవారింది మొదలు అడుగుతున్నాను. మూడు గంటలికి ఒప్పుకుంది అమ్మ; కాని వె—ధవ అమ్మమ్మ—"

"ఆ, ఆ"

"నాసినీమా డబ్బు లడ్డుకొడితే వూరుకుంటానేం?"

"..................."

"అలా నుంచుంటావేం వడ్డించక?"

• "ఎసట్లో బియ్యం పొయ్యలేదురా మరీ"

"ఇప్పటిదాకా యేం చేస్తున్నావ్రా? వెధవది రెండో ఆటకి వెడితే రేపు చదువు పాడయిపోతుంది, ఇప్పు డేనా బియ్యం పోసెయ్యవేం?"

"ఎసరు కాగందే?"

"నీమొఖంలాగే వుంది వంట. మ రెలాగా యేడ వడం?"

"పొడి అన్నం వుంది తింటావా?"

"అఘోరించిన ట్టుంది నీమాట. పోనీ అదే పెట్టెయ్యి"

"చిన్నక్క నేనా పెద్దక్క నేనా పెట్టమను"

"వాళ్లు రారుట. వాళ్లకి తీరుపడి లేదుట"

"ఏం చేస్తున్నారూ?"

"చిన్నక్క మల్లెమొగ్గల దండ గుచ్చుకుంటోంది. పెద్దక్క యెదటింటి శ్యామలాంబగారితో గవ్వ లాడు కుంటోంది, నువ్వే పెట్టాలి"

"నేను ముట్టుకోగూడదురా"

"అయితే తగులడు వెధవ ఆచారమూ నువ్వూను"

"......... ...."

"లేకపోతే పదిన్నర దాకా మేలుకుని వుండు, మళ్ళీ వచ్చి తింటాను'

"స్నానం యెలాగా చేస్తుంది కనక అమ్మమ్మ పెడుతుం దేమో వెళ్లి అడిగిరా"

"నాకక్కర్లేదు"

"ఏం?"

"ఆవిడ కళ్లు పడితే అన్నం జీర్ణం కాదు"

"..................."

"పనసపెచ్చుముక్కలూ, మునక్కాడ ముక్కలూ నాకు చాలా అట్టేపెట్టాలి సుమా. లేకపోతే చిత కొట్టేస్తా నేమనుకున్నావో?"

౭

"ఇవాళ నువ్వు మడికట్టుకున్నా వేమమ్మా?"

"అమ్మ కట్టుకోమంది నాన్నారూ"

"పెద్దక్క యేం చేస్తోందీ?"

"ఏమోనండీ"

"చిన్నక్కో?"

"ఏమోనండీ"

"మీ అమ్మమ్మో?"

"చివరి కదీ మాట. అందరికళ్ళూ తిరిగితిరిగి నామీద పడతాయి. పని దగ్గిరికి వచ్చాటప్పటి కొక్కళ్ళూ నన్ను

మరిచిపోకు. నే నలాంటి పుణ్యం చేసుకున్నాను కామోసు. అయితేనూ, యేమోయ్? నాలుగు కుంచాల కందులు వేయించి, నడుం లాక్కుపోయి, ముద్దయిపోయి, వోమూల కూలబడ్డాను కదా, నేనింకా వండి వడ్డించగల నుషోయ్? "

"ఆసంగతి నా కేం తెలుసునండీ? "

"ఇదేకాదు, యింటి సంగతులే మేమీా తెలవడం లేదు నీకు. భోజనం చేస్తావు, వూళ్ళో తిరిగి తిరిగి మళ్ళీ వంట అయాటప్పటి కింటికి చేరుకుంటావు. లేకపోతే ముసుగు తన్ని—చెయ్యలేక నేను చచ్చిపోతున్నాను బాబూ"

"మీా అమ్మాయి యేం చేస్తోందీ? "

"అది వూరికే కూచుంటోం దనా నీవుద్దేశం?"

"........................"

"వంటలోకి రాదు కాని, పైపనంతా యెవరు చేస్తున్నారో నీ కేమయినా తెలుసూ?"

"........................"

"అయినా నాశక్తి సన్నగిల్లిపోయింది. నారెక్కలు మూలపడ్డాయి. మునపటిలాగ నే నిక చెయ్యలేను. దీనికి నువ్వేమయినా వుపాయం చూడాలి"

"రేపు డాక్టరు బ్రహ్మానందంగారికి కబురు చేస్తాను–"

"శాస్త్రుం చెప్పిన తరవాయిగా వుంది నీమాట. కాటికి కాళ్ళు చాచుకున్నదానికి నాకు వైద్యా లేమిటోయ్ యిప్పుడూ?"

"పనిమాట దేవు డెరుగును, మీరు సుఖంగా తిని కూచోడాని కయినా శక్తి వుండాలా?"

"పని చెయ్యడం కష్టంగా వుంది కాని నాకేం తెగులా రోగమా? పైపని కేమీ బాధ లేదు. వంట దగ్గిరే వస్తోంది"

"మీ అమ్మాయి వంటే చెయ్యరాదూ పైపని రుక్కమ్మ కప్పగించీ?"

"చెప్పాను కానూ? పైపనులు తెముల్చుకోడం మాత్రం మాటలా? కాకపోయినా, తలచెడ్డవాళ్ళిద్దరింటో వుండగా పునిస్త్రీపడుచు మడి కట్టుకోడం యేమిటోయ్?"

"..............."

"లోకంలో యెక్కడేనా వుందిటోయ్‌యీసబబూ?"

"..............."

"పైగా పదిహేను రోజులనుంచి మాఅమ్మకి అన్నహితవు లేదు కూడానూ"

"అయితే అప్పుడప్పుడు వండిస్తూ వుండాడి రుక్కమ్మ చేత, రోజూ మాత్రం వద్దు"

"అయితే నామాట?"

"అంటే?"

"నీకింత తెలవకుండా వుందేమిటోయ్? అది చేసిన వంట నన్ను తినమంటావా యేమిటోయ్? అయ్యో, నా గ్రహచారమా?"

"......... ...."

"నేను పొయిదగ్గిర పడి దేవుళ్ళాడడం యెలాగా తప్ప నప్పుడిక అది కూడా మడి కట్టుకున్న అందం యేమి టోయ్?"

"......................"

"దానివల్ల నాకు వొరిగింది మాత్రం యేమిటోయ్?"

"అయితే, నన్నేం చెయ్య మంటారూ?"

"నానోటితో చెప్పించుకోవా లని వుందా?"

"......................"

"నిజంగా నీకు ఆలోచనే తోచలేదంటావా?"

"తోచలేదు"

"అయ్యో"

"......................"

"ఎప్పే చదివావు కదా—"

"మీరు చెబితే యేం?"

"అయితే విను చెబుతాను. దాని బతుకంతా తెల్లారేపోయింది. ఇంకేమున్నా లేనట్టే"

"కనక?"

"ఎప్పుడో వొకప్పు డెలాగా తప్పదు. రోజులు గడ వడమే కాని లాభం యేమీలేదు"

"అయితే?..............ఏమిటి చివరికి?"

"తల అంటుకోనా దువ్వుకోనా, జడ వేసుకోనా యింకెందుకోయ్ దానికా దిక్కుమాలిన జుట్టు?"

"...అదే మమ్మా పులుసు కింద పోసేస్తున్నావూ?"

"...........గరిటె వేడిగా వుండడంవల్ల చెయ్యి వొణుకుతోంది నాన్నారూ"

"ఇందాకా రామదీక్షితులుగారి నడగ్గా యెల్లుండి దశమినాడు మంచి దన్నారు. కోటిలింగాలికి వెడితే వొక్క నిమిషం పనీ"

"..... ...."

"నువ్వు కాస్త దూరం ఆలోచిస్తే కాని వీలు లేదు. మొగుడు చచ్చిన పడుచుపిల్లలికి మంచిరోజులు కావివి. మొన్ననే వీరేశలింగం తోటలో వొక వెధవపెళ్లి అయిం దిట. ఇంకా నలుగురు వెధవకొడుకులకోసం వెతుకు

తున్నారుట ముండల్ని తోటలోవాళ్లు. ఒక ముహూర్తం లేకుండా, వొక సమయాసమయాలు చూడకుండా, యేక్షణంలో దొరికితే ఆక్షణంలో చేసేస్తున్నారుట పెళ్లిళ్లు. తరవాత యే మనుకున్నా యిక కలసి రాదు సుమా"

"పదిహేడేళ్లయినా యింకా నిండలేదుకదా—"

"అయితే? ఎన్నేళ్లు నిండితే యేమిటీ? కాకపోయినా పదిహేడేళ్లు నిండలేదు కనకనే పాడు బుద్ధు లేమీ పుట్ట కుండా జాగ్రత్తపడాలి వెనకాలవాళ్లు"

"........................"

"మీఅమ్మ పేరు కదా అని గారాం చూపిద్దా మను కుంటున్నా వేమో, యిది కొరివితో తల గోక్కోవడం కాని మరోటి కాదు"

"మీఅమ్మాయి యేమంటుందీ?"

"దానిమాట యెందుకూ నీకూ?"

"అయినా—"

"ఎంత అవసరం వచ్చినా తల్లిపీనుగు నోటితో చెప్ప గలదు షోయ్"

"నేను మాత్రం?"

"మొగరాజవు నీకేం? కాకపోయినా, యెవరికీ బాధ లేకుండా నేనున్నాను కాదూ మూడోకంటివాడికి తెలవ

కుంచా తెల్లవారగా టప్పటికి చేయించెయ్యడానికీ?"

"......అదేమమ్మా నీళ్ళలా వ్రేలకబోశావూ?"

"......నేలిజిడ్డు మూలాన చేతిలో చెంబు జారిపో యింది నాన్నారూ"

"చూశావా?...విన్నావా? ఇదీ వరస. ఒక్కపని చేతకాదు. చేసినంత మట్టు కయినా వొబ్బిడీ నిదానమూ లేదు. తేరగా తిని కూచున్నట్టే వుంటుందా వండి వడ్డిం చడం అంటేను?"

"..................."

"మాట్టాడ వేమోయ్?"

"ఏమన మంటా రండీ?"

"ఏమన మంఛానా?......నువ్వూరుకుంటే నేనూరు కుంఛా ననుకున్నావా?"

"..................."

"రేపు లే దెల్లుండి దశమీ బుధవారం తప్పదు. నీకిదే చెప్పడం"

"..................."

"వినపడింది షోయ్?"

"చెవుల్లో వోరు పుట్టుకు వస్తూవుంటే వినపడకపో వడం యేమిటండీ?"

౮

రుక్కమ్మ తన పక్కమీదికి వచ్చేటప్పటికి ఖరాగా పదకొండయింది.

అప్పటి కప్పుడే—యింటిల్లపాదీ — బహిరంగంగా పడుకుని వున్నవా రంతా గాఢనిద్రలో వున్నారు.

ముసలమ్మ, వసారాలో బొప్పురుపిల్లులతో కొట్లాడుతోంది.

అక్కడికి తానెలా వచ్చిందీ రుక్కమ్మ యెరగదు.

వచ్చాక మాత్రం అంత యింటో—అంతమంది వున్న యింటో తానొక్కతె మట్టుకే మేలుకుని వుండడం చూసి ఆమె తన అసహాయతను పూర్తిగా గ్రహించేసుకుంది.

దాంతో, దీపం బంతిపువ్వు లాగే వెలుగుతోంది; కాని ఆమెకి యిల్లంతా అంధకారబంధురంగా కనపడుతోంది.

ఆమెకి, అస లేమీా తోచడమే లేదు. తోచినా బోధ కావడం లేదు. అయినా అది నిలవడం లేదు. నిలిస్తే మళ్ళీ అంతట్లో అంతా అడివీ ముళ్ళూ అయిపోతోంది.

కాగా తన వొంటరితనం భరించుకోలేక ఆమె గట్టిగా కళ్లు మూసుకుంది.

కాని, దానివల్ల స్థితి మరీ విషమించింది.

రైకగుడ్డ చేతపట్టుకుని కొరకొర చూస్తూ చిన్నక్క వాకవేపునా, జుబ్బాగుడ్డ పట్టుకుని పళ్లు పటప ట్లాడిస్తూ పెద్దక్క వాకవేపునా, కత్తి నూరుతూ మంగలి వెంట రాగా సగం పళ్ళూడిపోయిన దెయ్యపునోరు తెరుచుకుని స్వయంగా కత్తెర చేత్తో పుచ్చుకుని అమ్మమ్మ వ్రేక వేపునా, రెక్కలు పడిపోయే టట్టు తాను తీసిన గంధం అంతా సెంటు కలిపి పూసుకుని బుగ్గాబుగ్గా ఆనించుకుని తల్లీ తండ్రీ వ్రేకవేపునా—

రుక్కమ్మకి వొళ్ళు రణకంపరం యెత్తిపోయింది.

ఇక పడుకుని వుండలేక వెంటనే ఆమె గభీ మని లేచి కూచుంది.

కూచోనూ లేక వుబ్బెత్తుగా లేచి నుంచుంది.

నుంచోడం తడువుగా వూచలాగ వాకట్లోకి వచ్చేసింది.

వచ్చిన వెంటనే తలుపులు తెరుచుకుని వీధిలో పడింది.

వెంటనే చెర తప్పిన ట్లనిపించిం దామెకి.

ఆమె కాళ్ళలో విద్యుద్వేగం పుట్టింది. కళ్ళల్లో దివ్యజ్యోతి వెలిగింది.

ఒక్కనిమిషంలో, ఒక్కమాటు, ఇన్నీస్ పేట వీధులు, పటం తిప్పేసిన ట్టయిపోయాయి. నిదానించగా ఆమె

నాళంవారి సత్రం వెనకవేపున నిలిచి వుంది. ఎదట—వరదారావుహోటలు ముందర ఆమె కెవరో మనుష్యులు కనపడ్డారు.

"బాబోయ్" అనుకుంటూ ఆమె నిలువునా కొయ్యయి పోయింది.

ఒక గోడవార జట్కాకింద పడుకుని చుట్ట కాల్చుకుంటూ వున్న జట్కావా డిదంతా చూశాడు.

"బండి కావాలా?"

"..................."

"మేఘాలమీద యెగిరిపోతేనే డబ్బివ్వండి"

"..................."

"అర్థరాత్రి. తెల్లో పాములో—రూపాయలా, అర్థలా పావలా డబ్బు లివ్వండి"

ఇన్ని అడిగినా జవాబు రాకపోవడంవల్ల జట్కావాడికి అనుమానం స్థిరపడి లేచివచ్చి పరకాయించి చూస్తూ "యెక్కడికి వెడతా రమ్మాయిగారూ?" అని మెల్లిగా అడిగాడు.

"ఏ పేట నీది?" అని ఆమె అంతకంటే మెల్లిగాఅడిగింది.

"దానవాయి గుంట" అని చెవిలో వూదినట్లు చెప్పేడు వాడు.

"ఏం పుచ్చుకుంటావూ?" అన్నట్లు పెదవులు కదిపిందామె.

"పంతులుగారి తోటకా?" అని అడిగాడు వాడు.

ఉప్పొంగిపోయి "అవు" నన్నట్టు తల వూపిం దామె.

"నిమిషాలమీద తోలుకుపోతాను బండెక్కం డమ్మాయిగారూ" అని అంటూ వాడు బండికేసి బయలుదేరాడు. అయితే "నాదగ్గిర వొక్క రాగిదమ్మిడీ అయినా లేదు" అంటూ ఆమె చరచరా రెండడుగులు వేసింది.

"పంతులుగారి తోట కయితే నాకేమీ యివ్వనక్కర్లేదు తల్లీ" అని చెబుతూ గుర్రం పూన్చి, వాడు, జట్కా తీసుకువచ్చాడు. వెంటనే మాట్లాడకుండా బండిలో యెగిరిపడి, శరీరం కుంచించుకుందామె.

కొరడా ఫెడేలుమంది.

వేగం అందుకునీ దాకా గుర్రంతో కూడా పరిగెత్తి తరవాత వాడుకూడా బండిమీదికి వురికాడు.

"నాకూ తెలుసునం డమ్మాయిగారూ కష్టసుఖాలు. నా కొక్కత్తే కూతురండి. అది యీడేరిన నెలకే—పెద్దల్ని చెయ్యకుండానే—పదిరోజులకింద టే దాని మొగుడు చచ్చిపోయాడండి. దాన్ని చూసినా తలుపుకి వచ్చినా నా కడుపు మడుగయిపోతోందం డమ్మాయిగారూ! ......

నాపనే యిలా వుంటే యిక మా యింటిదాని మాట
చెప్పడాని కేం వుందండి? అది గంజినీళ్ళు కూడా మానేసి
లంకణాల మనిషిలాగ మంచం పట్టేసిందండి. పిల్లని
వూరుకో మనడానికి నోరురాకా, ఇంటిదాన్ని కనిపెట్టు
కుని వుండడానికి ఏలు లేకా, బండితోలడం మానేసి
నెల్లాళ్ళు ఇంటో వుండిపోదా మంటే గడిచే దారి లేకా
నేననుభవించే యాతన దేవు డయినా గుర్తించుకోలేదండి.
...పంతులుగారి తోటలో మొన్నరాత్రి రెండు పెళ్ళి
ళ్ళయి నాయండి. నిన్న మూడో దయిందండి. నాలుగోది
కూడా అయిపోయేదే కాని సగం దారిలో నాబండే
అటకాయించి తండ్రీ అన్నలూ ఆ అమ్మాయిగారిని వెనక్కి
లాక్కుపోయారండి. నాకు గుండె లాగిపోయాయండి.
ఎంత కోరికతో వచ్చారో, యెన్నాళ్ళనుంచి ఆశపడు
తున్నారో, యిప్పు డేం బాధ పడిపోతున్నారో, యిక
ముందు ఆవిడ గతి యేమయిపోతుందో — నాప్రాణాలు
మహాకొట్టుకుంటున్నాయం డమ్మాయిగారూ! మరోపిల్ల
కోసం వెతుకుతున్నా రండి తోటలోవారు. మహా బాగుం
టారండి రాచకొమారుడిలాగ ఆ అబ్బాయిగారు. నెలక్కి
అరవై రూపాయల జీత మంటండి. రెండో పెళ్ళేగాని
పాతికేళ్ళైనా వుండవండి పాపం. తండ్రిగారు యగ్గెం పట్టి

నోరుటండి. అక్కడికి వెళ్ళగానే ఆయనికీ మీకూ పెళ్ళయి పోతుందండి. మీకు పుణ్యం చేసుకున్నారు, భయపడకం డమ్మాయిగారూ! ఇక మీకు సుఖమే కాని కష్టం లేదం డమ్మాయిగారూ! పదిరోజులు పోయాక — కొంచెం పా బడిపోయాక మాపిల్లక్కూడా—"

జట్కా మేఘాలమీద యెగిరిపోయింది.

మళుపుకూడా తిరిగేసింది.

౧౯౩౪ జూన్

(ప్రబుద్ధాంధ్ర నుంచి—సవరణలతో)

కలుపుమొక్కలు

౧౯౩౫ వ సంవత్సరం ఏప్రియల్
నెల "ప్రబుద్ధాంధ్ర" సంచికలో
మొట్టమొదట ప్రకటించినప్పుడు
దీనిపేరు "తెనుగురక్తం చప్పబడి
పోతూవుంది" కాని ఇప్పుడిలాగ
గ్రంథరూపంగా ప్రకటించడానికి
సవరణలు చెయ్యడంలో పర్యావ
సానం మారిపోయింది. ఇప్పుడు
దీని పేరు "కలుపుమొక్కలు"

కలుపు మొక్కలు

"చిత్తం చిత్తం. ఒక్క కలంపోటుతో తమ రొక బ్రాహ్మణకుటుంబానికి యావజ్జీవమూ అన్నం పెట్టించ గలరు"

"అన్నం పెట్టినా సున్నం పెట్టినా జిల్లాబోర్డు ప్రెసిడెంటుగాని, నావల్ల యేమవుతుందీ?"

"పేరు మట్టుకి వారిదే. అంటే, మనవి చేసుకుంటాను. ఒక సత్రం వుందంటే దాన్ని ప్రతిష్ఠించిన దాత వేరూ, కనిపెట్టుకుని వుండి అక్కడ సద్దుబాట్లు చేసే గుమాస్తా వేరూనూ. అయితే, ఆదాత ఆజ్ఞని శిరసావహించడమే ఆగుమాస్తా విధి కాదా మహాప్రభూ?"

"నేను దాతను కానే? ప్రెసిడెంటు అంటే గుమాస్తా కూడా కాడే?"

"తమ రలా సెల విప్పిస్తే నేనేం మనవిచేసుకోగలనూ? సబ్‌కలెక్టరుధొరవారి శిఫారసు తోనేసి యే ప్రెసిడెంటు బతగ్గలడూ?"

"నిజమే కాని అది పూర్వకాలం మాట. ఇప్పు డలాంటి పద్ధతు లేవీ సాగవు. వెనకటి రోజుల్లో యే మున్సద్దీపీ డరో జిల్లాబోర్డు ప్రెసిడెంటు అయేవాడు. అధి కార్ల దగ్గిర యెంత భయభక్తులతో మసులుకోవాలో వాళ్ళకి బాగా తెలిసివుండేది. ఇప్పటివాళ్ళు—చాలామంది మాటసుమా – స్కూల్‌ఫైనల్‌కూడా కానక్కర్లేదు. ఓట్లు—ఇప్పుడంతా వోటుతో వుంది మహిమ. ఆపైని గుజరాతీ కోమట్లకి మంగళప్రద మైన పచ్చపెట్టి. ఇక చెప్పడాని కేం వుందీ? పెద్దసంతకమా చిన్నసంతకమా అని డఫేదారు నడిగిగాని—"

"తమరే ప్రసక్రమించారు కనక విన్నవించుకుంటాను. మన ప్రెసిడెంటుగారు—చిత్తగించారూ? తక్కిన అవ గుణాలు అలా వుండగానున్ను – రాత్రీపగలూ కూడా— కేవలమూ వేశ్యావాటికలో—"

"సాటి బ్రాహ్మణ్ణి పట్టుకుని అలా అంటా వేమి టయ్యా?"

"సాటివాడు కనకనే మాకీ-తిప్పలు. బ్రాహ్మడు కన కనే మాఘస్నానాలూ దొమ్మరిగుడిసెలూనూ. అలా కాక. యే రెడ్డిగారో, యేనాయుడుగారో, యేచౌదరిగారో అయితే—"

"వా! బ్రాహ్మణ యుక్తి అంతా కురిపించేస్తున్నావే?"

"ఇందులో కడుపు మాడిన దుఃఖమే గాని యుక్తేం వుంది మహాప్రభూ?"

"అయితే, సంగతంతా తెలిసేవుంది కదా యే నాయకురాలినో పట్టుకోరాదుటయ్యా?"

"తమవల్ల కాకపోతేగదా?"

"అయినా సులభంగా పని జరిగే మార్గాలున్నప్పుడీ అవస్థ లన్నీ యెందుకూ?"

"భోగందాన్నో, కులటనో ఆశ్రయించడంకంటే అవస్థ యేం వుందీ? కాక : ఇంటిల్లపాదిమీ ఫైక నెలదినాలు పస్తుండి అయినా—"

"అలా దారికిరావయ్యా! జిల్లాబోర్డు ప్రెసిడెంటు కయితే సప్లయిలు మహాబాగా చేస్తారు నీవంటివాళ్లు"

"చిత్తం చిత్తం. నాది పొరపాటే. "రిక్తహస్తేన నోపేయా" త్తని కారిక కూడా వుంది. చిత్తగించారూ? కనక రేపీపాటికి—"

"ఏదో మాటవరస కంటే యిలా మొదలుపెట్టావేమిటయ్యోయ్? కాస్త శిఫారసు భాగ్యానికి నేను లంచం పుచ్చుకుంటాను టయ్యా?"

"లంచమా? ఎంతమాటా? ధర్మరాజు వంటి తమ

సన్నిధిలో అలాంటి మాట అనడాని కెన్నివేల గుండె లుండాలి? పోనీ అంటే, తమవంటివారికి లంచ మివ్వడానికి నాకు తాహతు మాత్రం యెక్కడిదీ?......ఇంతకీ: మా కందరికీ ఆధారం చూపించబోతున్నందుకు తమ కొక్క మణుగు నెయ్యి. ఏపులుసులో కయినా పనికివస్తుంది వొక బుట్టెడు బెల్లం. ఏరొట్టి ముక్కలోకయినా వాడుకోడాని కొక డబ్బా తేనెపానకం —"

"ఇవీ, యింకా యిలాంటివీ నాకు సప్లయి చేస్తా నంటావా యేమిటి? దిట్టమైనవాడవేనే?"

"తమ రాగ్రహించ రని ధైర్యం కలగబట్టి—"

"వెర్రిబ్రాహ్మడవు నీమీద ఆగ్రహం యేమిటి గానీ— రెండు రోజుల్లో మాపెద్దమ్మాయీ అల్లుడూ పిల్లలూ వస్తున్నారు నేనే కొంటాను గానీ—"

"వద్దు మహాప్రభూ, వద్దు. తెల్లవారాటప్పటికి నేను దాఖలుచేసుకుంటాను. నేనూ ఆడపిల్లలు గలవాణ్ణి. ఆడ పిల్లలికి పుట్టింటి ఆశ యెంత వుంటుందో, తల్లిదండ్రులు వాళ్ళ నెలా సంతోషపెట్టాలో నాకూ కొంచెం తెలుసు. పైగా నాకొడుక్కి తమ రన్నం పెట్టించాటప్పుడు, నేను, తమ అమ్మాయిగారికి కాస్త పుపమా, కాస్త కాఫీ—"

"అవునవును బెల్లం మాట కేం గాని—వెధవబెల్లం

మా యింటో యీగలు కూడా దానిమీద వాలవు గాని—నువ్వు కాఫీ అంటే జ్ఞాపకం వచ్చింది, నీదగ్గిర యీ మధ్యనే యీనిన ఆవుందిట కాదూ?"

"ఉంది మహారాజా, వుంది. నాకు జ్ఞాపకం వచ్చింది కాదు. ఇంకెందుకూ? తెల్లవారేటప్పటికి స్వయంగా తోలుకు వస్తాను నేను"

"గోదానం చేసుకున్న ట్టనుకుంటావు కామోసు నేం?"

"రామరామా! దానం పట్టేదాకా తమకేం?"

"బ్రాహ్మల కిస్తే యేపేరు పెట్టినా దానమే అవుతుంది; గాని మాకిచ్చింది—విన్నావూ? సప్లయి ...ఇనాము ...నజ రానా... నేమాను"

"చిత్తమండి"

"అసలు, మాకు, వెకళ్ళ కివ్వడానికే గాని, మేము పుచ్చుకోడాని కధికారం లేకుండా చేశారు కాదూ మీ బ్రాహ్మలు?"

"అనకూడదు కానండి—పూర్వపువాళ్ళు ముక్కుమూ సుకూ్కోడం తప్ప మరేమీ యెరగరండి"

"ముక్కు మూసుకూ—చోలేదు మీ బ్రాహ్మలు, ముక్కుదాళ్లు పోసి జాతి నంతనూ నిర్వీర్యం చేసేశారు"

"అంటే—"

"అంటేనా? మనిషినీ మనిషినీ విడతీసి, దూరంచేసి, అసూయపెంచి,—అదంతా పెద్దగొడవ, దాని కేం గాని—తెల్లవారితే ద్వారపూడి సంతకి జవాన్లని పంపుదా మను కుంటున్నాను మానెయ్యమంటావా?"

"ఇంకెందుకూ మహాప్రభూ?"

"నిజమే కదా?"

"ఇంకా—సందేహం—గాయత్రీసాక్షి"

"మాకులేని జంఝాట లంటే మాకేం నమ్మకం గాని—మాఅమ్మాయిగా రిక్కడ వున్నంత కాలమే—కాదంటే వెంటిపూట పడేదాకానూ. తరవాత మీా ఆవు మా కక్కర్లేదు సుమా"

"ఏదో శాస్త్రం చెప్పిన తీరవాయిగా—వెట్టిపోయాక కూడా గుదిబండ లాగ—తరవాత నేను వచ్చి తోలుకు పోతాను కాదూ అన్నదాతా"

"సరే అయితేను. నువ్వు మాకు ఆవుని తోలిపెడితే యీకారణంవల్ల కూడా అది గోదానంలో చేరదు సుమా"

"అసలు, తమకి సందేహం—"

"సందేహాని కేమీా లేదు గానీ—అసలు సందేహం అంటే యేమిటి గానీ—యింకోటి కూడా వుంది గుర్తించావో లేదో?"

"ఏమిటండి?"

"అప్పటికీ అది దానమే అంటే, మళ్ళీ నువ్వు తోలుకు పోవడం దత్తాపహారం అయిపోతుంది. నీకు ఆపాపం చుట్ట బెట్టుకోకుండా వుండడాని కూడా అది దానంలో చేర్చ డానికి వల్లకాదు. తెలిసిందా!"

"అవునండి"

"సరే వెళ్ళండి రేపు పొద్దున్న కనపడతారు కాదూ అవధానులుగారూ?"

"పొద్దున్నదాకానా, కాకులు కూశాటప్పుడు వచ్చి తమర్ని లేపనూ?"

"అదీ తెలివంటే. ఏమంటే? వెలుగు వచ్చాక అయితే దిక్కుమాలిన ప్రజలు—"

"పోనీ వొక పని చేస్తే?"

"ఏమిటదీ?"

"రాత్రి పన్నెండయాటప్పటికి—"

"భేష్! చాలా బాగుంది. మేము సినీమాకి వెళ్ళి వచ్చాటప్పటికి తోలుకువస్తా వన్నమాట"

"చిత్తం"

"అలా చెయ్యి. నేనీ రాత్రే ప్రెసిడెంటుకి ఘాటయిన వుత్తరం రాసి వుంచుతాను, పట్టుకు వెడుదువుగాని"

"అలాగే మహాప్రభూ!"

"మరివెళ్ళు"

"అన్నదాతా సుఖీ భవ......"

౨

"మణుగునెయ్యే?"

"మరి తప్పదు"

"ఒప్పుకునే వచ్చారా యేమిటి?"

"లేకపోతే చావనా?"

"ఇన్నాళ్ళనుంచి కాపరం చేస్తున్నాను, ఇంతమందిని కన్నాను, గాని పండుగురోజున అయినా మిల్లిగరిటెడు కంటె యెరగం—"

"ఈవుద్యోగాలు లేనప్పుడు ఆనిర్భాగ్యుడు మాత్రం యెరుగునా? వాడి రోజిది"

"ఇంకేమీ లేదుకదా?"

"ఆ—వు—కూ—డా—"

"ఏమిటీ?"

"ఇంటో కూచుని అలా రంకెవెయ్యడం కాదు ప్రజ్ఞ. మన ఆవుని కూడా తోలిపెట్టాలి"

"కొంప ముంచారు"

"ఎలాగో సమాధానం చెప్పుకోవాలి. లేకపోతే వుద్యోగం అంటే మాటలతో వుందా?"

"......................"

"ఇంతకీ; అబ్బాయి కది అత్తవారిచ్చిందే కాదూ?"

"మీకే మయినా మంచీ చెడ్డా తెలవాలా అక్కర్లేదా?"

"తెలవక యేం తక్కువయిందీ యిప్పుడూ?"

"మనమరాలికి పాలకోసం కదా వియ్యాలవారు దాన్ని తోలిపెట్టారు?"

"దాని తండ్రికి వుద్యోగం కోసం మనం తోలిపెట్టాలి"

"నలుగురూ గడ్డిపెట్టరూ?"

"నలుగురూ పెట్టే గడ్డెక్కువా, ఆయన పెట్టే అన్నం యెక్కువా?"

"..........నాకేం? కోడలి యిష్టమూ, అబ్బాయి మనసూ్సా, ఆపైని మీ అవసరమూనూ. మీ యిష్టం వచ్చినట్లు చేసుకోండి"

"అబ్బాయే తోలుకువెడతాడు నాయిష్టం యేమిటి మధ్యన?"

"చంటిపిల్ల నోటి దగ్గిరి పాలు పడగొట్టి—పిల్లలున్నారా ఆకలకటేరుకి?"

"రెండురోజుల్లో పెద్దకూతురూ, అల్లుడూ, మన మలూ వస్తున్నారు, వాళ్ళకి కాఫీ—"

"కూతుళ్ళ తండ్రేనా? నోరెలా వచ్చిందో?"

"అధికారం—అధికారం—అది గలవాళ్ళ నోటి కిక అడ్డేమిటి?"

"చంటిపిల్ల—మూడు మాసాలగుడ్డు—దాని వుసురు తగలదూ ఆయమ్మడికి?"

"మాట్లాడవద్దు. గప్‌చిప్! నిప్పున్న కర్ర తగులడక మానదు. ఇప్పుడు దీపాలు పెట్టేటప్పటికి "మాధవ కవళం" అంటూ వచ్చేవాళ్ళంతా పూర్వజన్మలో యెవ రో యెరుగుదువా? ఈబాపతే. ఇక వూరుకో. పింఛను పుచ్చుకున్నాక యిక వీళ్ళమొగం చూసేవా రెవరు?"

"అనక ఆయన గతి యేమిటో కాని యిప్పుడు పిల్ల కడుపు మాడుతుంది. ఇక డబ్బాపాలు పొయ్యాలి"

"ఒక్క నెల—ఒక్క నెల ఓపిక పట్టు. అపూచీ అంతా అబ్బాయిదే కాని—అయినా కష్టసుఖాలు నువ్వుకూడా కోడలికి బాగా బోధించు. నెల తిరిగేటప్పటికి యాభై రూపాయలు గల్లున చేతిలో పడతాయి. మొదటినెల జీతంపెట్టి మాంచి కామధేనువుని కొనేస్తాను. అప్పు డింటిల్లపాదికీ పెరుగే. రెండో నెల జీతంపెట్టి వొక్క

బనారసుచీర—చూశావూ? కోడలు పాచ్ఛని మనిషి. కనక వూదారంగుది, జరీపువ్వులది కొని కట్టబెట్టా మంటే దాని మొగం యింతవుతుంది. సూడో నెల జీతంతో బుల్లెమ్మకి బాలతోడుగు. దాంతో దాని కడుపు కొట్టిన దోషం పోతుంది. తరవాత సంసారం పూటుగా—"

"అఘోరించినట్టే వుంది మీకల్పన. చాల్లెండి. నేర్చు కుపోయూ రిక వూరుకోండి. ఇదో గొప్పగా చెప్పకో కండి నలుగురూ తాటాకులు కడతారు"

"వాళ్ళ మొఘం. అబ్బాయికి వుద్యోగం అయూక నేనిక ఆవాజమ్మలతో మాట్లాడతానూ?"

3

"తమ రలా అంటే—"

"నేనన్న దేం వుందీ యిందులోను? ఉన్నసంగతి చెప్పాను. ఆపైని మీయిష్టం"

"అలా కాదు. తమరు కోప్పడితే నే నాగలేను. నేను బ్రాహ్మణ్ణి. బీదవాణ్ణి. కుటుంబీకుణ్ణి. నేను చెప్పకోడం కాదు గాని ఘనాపాఠీని. తమరు కాస్త అనుగ్రహించాలి"

"ఇప్పు డనుగ్రహానికేం తక్కువ వచ్చిందీ? వారు ఇంటికి రాగానే దర్శనం చేయిస్తాను. మీరు సావకాశంగా

చెప్పకోడానికి కావలసినంత అవకాశం కలిగిస్తాను. ఏం?"

"తమరు నాలుక చివరినుంచి మాట్టాడితే—"

"మరినువ్వో?"

"......................"

"నువ్వు చేస్తూవున్న దేమిటయ్యా?"

"......................"

"వంగతోట దగ్గిర బావ కాదేం?"

"......కటాక్షించండి"

"ఏమిటిది? ...వోస్"

"స్వీకరించండి"

"లింగూ—లింగూ అయిదురూపాయల కాగితం చేతి లో పెట్టి పే—ద్ద మేరుపర్వతం లాక్కు—పోదా మనా, వేష గాడవే"

"మహారాజులు కాదూ? ఇవి చేతులు కావు. కాళ్లు. రుద్రాక్షతావళం తాకట్టుపెట్టి తెచ్చానీ అయిదు రూపా యలూను. ఇక నన్ను కోసినా తేలేను. రక్షించండి"

"......అలా అన్నావా? సరే అయితే. అత్యాశ మీ బ్రాహ్మలికి చెల్లింది, కాని మాకు కాదు. ఇక రేపు— ఇవాళకి మించిపోయింది. తెలిసిందా? ఉదయం యెనిమి దిన్నరకి వస్తే కాఫీ పుచ్చుకునేటప్పుడు వారి దర్శనం

చేయిస్తాను. అప్పుడు జవానుకి మాత్రం వొక రూపాయ తప్పదు సుమా"

"అదోటా?"

"మరి తప్పను. అంతా వాడితోనే వుంది"

"అయితే, యిక తల వొక్కటీ మిగిలివుంది ఆరూపాయకోసమూ అది తాకట్టుపెడతాను."

"ఏదో సద్దుబాటు చేసుకోవాలి మరి"

"ఏపూట కాపూట అవస్థపడేవాళ్లం, మేమేమి యివ్వగలం మహానుభావా ?"

"నాకో కాగితం యిచ్చినందుకూ, జవానుకో రూపాయ యివ్వబోతున్నందుకూ, పూచీ అంతా మాదే అనుకోవద్దుసుమా"

"ఎంతమాటా? మరి యీావుత్తరం.—"

"ఉత్తరం......"

"ఏం, అలా పెదవి విరుస్తారేం?"

"ఉలిక్కిపడవద్దు. ఉన్నసంగతి చెబుతున్నాను. అబద్ధాలు చెప్పడమూ, మొగం యెదట పొగడడమూ, దగా చెయ్యడమూ నాచేత కాదు. నువ్విన్నివిధాల ప్రాధేయపడుతున్నావు కనక, నా మనస్సు వెన్నలాగ కరిగిపోతోంది, కరిగే పోయింది కూడానూ"

"చిత్రం"

"ఈపరిస్థితుల్లో నావల్ల నీకు జరిగే వుపకారం వారితో సావకాశంగా మనవిచేసుకోడానికి వీలు చిక్కడమే. పనంతా ఆవృత్తరంవల్లనే కావాలి. కాని —"

"......నిజం చెప్పండి"

"అదే చెబుతున్నాను. ప్రెసిడెంటుగారికి సబ్ కలెక్ట రంటే యిష్టం లేదు"

"చచ్చాను. ఏం?"

"ఏమయితే యేం? అది అలాగా"

"అయ్యో!"

"ఆవృత్తరం నాలుక గీసుకోడాని కైనా పనికిరాదు"

"కొంపగుల్ల—"

"అడ్గదీ, అడ్గదీ. రంగు తేలుతోంది. అక్కడ యే మాత్రం?"

"రామరామా! బ్రాహ్మణ పక్షపాతులండీ కలెక్టరు ధొరవారు. వెళ్లి ఆశ్రయించాను, అనుగ్రహించారు"

"అలాగేం? అబ్బా!......సరే, యేంజరిగిందో జరిగింది కుంభకోణం. అదంతా నాకెందుక్కానీ — చెప్పాను కాదూ? ఆవృత్తరానికీ తెల్లకాగితానికీ వొక్కటే విలవ"

"మరి గతేమిటి?"

"అపాయం లేని వుపాయం, దివ్యమైన దొకటుంది. కావలిస్తే చెబుతాను"

"సెలవివ్వండి"

"ఆవుపాయం అవలంబించారంటే మీరు వారిని చూడనే అక్కర్లేదు. తెల్లవారేటప్పటికి ఆర్డరు మీ చేతిలో పడుతుంది"

"అనుగ్రహించమన్నాను కాదూ?"

"చెబుదామనే కాదూ యీ ప్రయత్నం? అయితే, పని అయేక మాత్రం నా కింకో కాగితం—తెలిసిందా?"

"ఇంకానా?"

"......బాగుంది. అయితే రేపుదయం రావయ్యా ప్రెసిడెంటుగారి దర్శనం చేయిస్తాను. మీడబ్బు తిన్నాను కనక ద్రోహం చెయ్యను"

"ధర్మమా?"

"పోనీ, కష్టంగా వుంటే మీకాగితం మీరు పట్టుకుపొండి... ..."

"మాబాబ్బాబాబు. ఉంపించండి"

"................"

"ఉపాయం చెప్పండి"

"చెప్పనూ? మరి ముందు నువ్వు "ఊఁ" అనాలి."

"ఎక్కడ తేనూ?"

"మళ్ళీ మొదలా? ఎక్కడ తేవాలో, యెలా తేవాలో నేను చెప్పాలా? సరే కాసుకో, మణుగు నెయ్యా—"

"......................"

"ఏం, తెల్లపోతా వేం?"

"తమ రేమిటో సెల విస్తున్నారు. నా తల విలవ తెలుసుకుని తమ రేమన్నా—"

"నీ తల విలవ ఆవే చెబుతుంది"

"......................"

"నాలుక కరుచుకుంటా వేం?"

"......................"

"మాట్లాడ వేమయ్యా?"

"......................"

"నాదగ్గిరా వేషాలు?"

"ఆవుపాయం చెప్పండి"

"అలా దారికి రా. తప్పకుండా యిస్తావు కాదూ?"

"ఇచ్చుకుంటాను"

"లేకపోతే, మళ్ళీ తెల్లవారాటప్పటికి ఆర్డరు రద్దయి పోతుంది సుమా"

"వద్దువద్దు, చెప్పండి"

"అయితే, యేదీ మీగాయత్రి—"

"....................."

"ఆ! చాలు, మరి విను. బాగా జ్ఞాపకం వుంచుకో"

"చిత్తం"

"మెరకవీధి—దగ్గిరాల శేషాచలం—ఎప్పుడయినా విన్నావా?"

"లేదు, ఎవరండి ఆయన?"

"ఆయన కాదు, ఆవిడ. వేశ్య"

"....................."

"ఏం మైలపడ్డావా? సచేలస్నానం చెయ్యాలా?"

"......ఏమయితేం, సెలవివ్వండి"

"అది చాలా అందకత్తె. బంగారబ్బొమ్మ. మాంచి ముమ్మరంలో వుంది. చూస్తే విడిచిపెట్టడం కష్టం. అప్పుడే నలుగు రైదుగురు పకీరు లయిపోయారు"

"వర్ణన అక్కర్లేదు. చెప్పండి"

"అది శిఫారసు చేస్తే—"

"శిఫారసా?"

"అవును. అంటే, సరసానికి వొప్పుకుంటే అన్న మాట"

"..................."

"మరి నీ తెలివితేటలూ, నీపాండిత్యమూ యిందులో తెలుస్తాయి"

"వేదం చెప్పుకున్నవాణ్ణి—"

"మరి నీకొడుక్కి కూడా ఆవేదమే చెప్పుకుంటే యీ తిప్పలు లేకపోవును కాదూ?"

"..................."

"వేదాలూ శాస్త్రాలూ మీకే వుండాలి. ఉద్యోగాలు కూడా మీరే కొట్టెయ్యాలి. అవునా?"

"..................."

"మీపూర్వులు మాకు సర్వనాశనం పెట్టినా చివరికి దాస్యం అయినా విధించారు. మీరు బయలుదేరి అది కూడా లేకుండా చేస్తున్నారు, కాదూ?"

"......ఇక యీవుత్తరం—"

"ఆముదం అన్నమాట. అందులోనూ ప్రెకటో నెంబరు అంబాజీపేట సరుకు. పేగుల్లు మహాబాగా శుద్ధి చేసేస్తుంది. చేసేవేసింది కూడానూ"

"పుండుమీద కారం చల్లుతున్నారు మీరు"

"చీము పట్టకుండా తొరగా మానిపోతుంది నయమే కాదుటయ్యా?"

"...................... ....."

"వెళ్లవయ్యా బ్రాహ్మడా! తెల్లసోయి నుంచుం టే అవుతాయి టయ్యా యీరోజుల్లో పనులు?"

"ఆపని చెయ్యక తప్ప దంటారా?"

"తప్ప కేం? నిర్బంధమా యేమిటి? మా నెయ్యడమే నాసలహా. అదే బహూ వుత్తమ మైన పని; కాని దానికి ముందు, ఉద్యోగ వాంఛ వుం దే? దానమ్మ కడుపు కాల, అది చేస్తోంది యిదంతాను. కనక దాన్ని వదిలించుకో గలిగితివా యిక వేశ్యాదర్శనమే కాదు, దేవతాదర్శనం కూడా అక్కర్లేదు. నిశ్చింత గా కూచుని జంధ్యాలు మెలి పెట్టుకుంటూ వేదాలూ, వేదాంగాలూ—బోలెడు పనుంది మరి దయ చెయ్యం డీపాటికి"

"......శివశివా"

౪

"ఎవరు మీరు?"

"మేం బ్రాహ్మలం"

"దండాలు. అలా దయ చెయ్యండి"

"శ్రీకృష్ణార్పణం........."

"ఏం పనిమీద దయ చేశారూ?"

"పెద్ద పనిమీదే వచ్చాను"

"మేళం కావాలా, కచేరీ చెయ్యాలా?"

"నాకంత తాహతూ లేదు, ప్రస్తుతం అవసరమూ లేదు. నేను వేదం వల్లించాను. ఆవిద్యలో, యీజిల్లాలో నా అంతటివాడు మరి లేడు; కాని బహుకుటుంబీకుణ్ణి. పైగా, రెక్కలే ఆధారం. అన్నం పెడతావని వచ్చాను"

"ఏవూరు తమదీ?"

"అసలు దుప్పలపూడి; కాని నాలుగేళ్ళనుంచి యీవూళ్ళోనే వున్నాము"

"......... వస్తాను దయచెయ్యండి"

"..................."

"......... తమవంటివారిని సత్కరించడానికి శక్తి లేదు. తాహతున్నూ లేదు. అయినా "పత్రం పుష్పం ఫలం తోయం—శ్రీకృష్ణులవారు సెలవిచ్చారు కారూ? .... స్వీకరించి......... దీవించండి"

"సకలసౌభాగ్యాలూ వున్నదానవు నిన్నేమని దీవించనూ? కాక: పదిరూపాయలు చేతిలో పెట్టి శక్తిలేదనీ, యోగ్యత చాల దనీ—"

"ఒక్కనెల గ్రాస మయినా యివ్వ లేకపోయాను.

సిగ్గుగా వుంది. అయితే, యిది వార్షికంగా భావించి, యేటా వృకమాటు, ఇలాగే వుదయం పూజచేసుకుని యివతలికి వచ్చేటప్పటికి దర్శనం దయచేయిస్తూవుండండి"

"అమ్మా, ఆనందపారవశ్యం కలుగుతోంది. మాటలు రావడం లేదు. నీయోగ్యత విన్నాను. విన్నంతా నిదర్శనం కనబడుతోంది. చాలా సంతోషం. అయితే, నువ్వొక్క సంగతి ఆలించాలి. నేను నీదగ్గిరికి డబ్బుకోసం రాలేదు. కనక, ముందు, యీరూపాయలు నీదగ్గిర వుంచు......"

"........తమదగ్గిరే వుంచి తమరే వినియోగించండి. ఇచ్చేసింది మరి నేను పుచ్చుకోను. ఇక నావల్ల తీరవలసిన ప్రయోజనం యేమిటో సెలవిప్పించండి"

"చెప్పమంటావా? "

"సందేహం యెందుకూ? "

"సందేహమే లేదు, చాలా ఆశపడి వచ్చాను"

"కానివ్వండి, చెయ్యతగిందీ, చెయ్యగలిగిందీ అయితే నేను కాదనను"

"అనుగ్రహం వచ్చిందంటే నువ్వు మమ్మల్ని యెల్ల కాలమూ పోషించేస్తాను. అంచేతే నిన్ను వెతుక్కుంటూ వచ్చాను"

"సరే"

"వేశ్యావాటికలో అడుగు పెట్టడానికి నాకిదే మొదలు. సగం చచ్చి వచ్చాను; కాని నీయోగ్యత చూడగా సిగ్గుపడవలసిన ఆవశ్యకం యెంతమాత్రమూ కనపడదు"

"తమ కోరిక సెలవిప్పించండి"

"చేస్తా నని నువ్వు ముందు వాగ్దానం చేస్తేగాని నేను చెప్పలేను"

"అలాగ నే నెప్పుడూ వాగ్దానం చెయ్యను. వేశ్యల ద్వారా నెరవేరే రాచకార్యా లేమీ వుండవు. ఉన్నా మనవి చేశాను కానూ? ఆపనేమిటో ముందు తెలవాలి"

"......అలా అన్నావా?......అయితే విను. నాకు ఆరుగురు కూతుళ్లు. ముగ్గురు కాపరాలు చేసుకుంటు న్నారు. ముగ్గురూ బిడ్డల తల్లులు. పెద్దకూతురు మనమ లనే యెత్తింది. ఇంకా యిద్దరు ఆడపిల్లలికి పెళ్లిళ్లు చెయ్యాలి. ప్రస్తుతం నాలుగో అమ్మాయికి కార్యం చెయ్యాలి. ఇదిలా వుండగా; నాకొక్కడే కొడుకు. ఆకొడుక్కి మూడు మాసాల కూతురు—"

"తమ కుటుంబం, పొద్దుటి పూట లేవగానే చూసే వాళ్ళ పాపాలు పోగొడుతుందండీ"

"నీకలా తోచడం నా అదృష్టమే. మరి ప్రకృతం.

ఆకొడుకుని కష్టపడి యె. ఫ్ఫే. చదివించాను. అదేదీ అదీ?......యల్టీ—అది కూడా అయిపోయింది. ఉద్యోగం—అంటే యిప్పుడు మేష్టరీకోసం తిప్పలు పడుతున్నాను"

"... ......అలాగా? "

"అది నువ్వు శిఫారసు చేస్తే—"

"నేనా? "

"అవును తల్లీ! అలాగే తెలిసిందమ్మా! ఈ పుణ్యం కట్టుకోవూ? "

"ఇదేదో అగ్నిహోత్రప్పంత లా కనపడుతోంది. ఇదేదో కుట్రగా తోస్తోంది. అయినా అది యిచ్చేవారెవరూ? "

"జిల్లాబోర్డు—"

"ఆ! "

"ప్రెసిడెంటుగారుట"

"......................."

"ఏంతల్లీ? ఏం మాయమ్మా? ఏమిటో ప్రాణికిపోతున్నట్టు కనపడుతున్నా వేమిటమ్మా? ముచ్చెమటలూ పోస్తున్నట్టున్నూ కనపడుతోం దేంతల్లీ? "

"...................."

"మాట్లాడ వేం మామ్మా?"

"అదంతా తరవాత చూసుకుందాం. బాబయ్యా, నేను శిఫారసు చేస్తే యిస్తా రన్ని యెవరు చెప్పారూ?"

"ఎప్పుడూ వారి దగ్గిర వుండే గుమస్తా—"

"శ్రీహరీ.........శ్రీహరీ"

"అదేమమ్మా?"

"................"

"నీవాలకం చూస్తే నాకేమో దిగులు పుడుతోంది, చెప్ప వేమిటమ్మా?"

"తమ రేమీ భయపడవద్దు. నా కివాళ కఠినపరీక్ష కామోసు. లేకపోతే యిది యిలా సంభవించదు. అయితే, బక్కపలాచగా—విషపుచూపులూ—నంగినంగి మాటలూ—ఆఖండాలు డేనా తమకీ సంగతి చెప్పింది?"

"అవును, ఆబోసినోటిపులే"

"......దేవు డున్నాడా అవధానులుగారూ?"

"అదేం తల్లీ?"

"అదేమంటే? దేవుడు లేడు, దెయ్యాలు మాత్రం వున్నాయి. ధర్మం లేదు, అధర్మం అంతటా నిండిపోయి వుంది. మంచి మందులో కయినా లేదు, దౌర్జన్యం మాత్రం పెరిగిపోతోంది. నీతి మాలోనే కాదు, మన

దేశంలోనే లేదు. ఎవరేం చెప్పినా శుద్ధ అబద్ధం తప్ప సత్యం లేనే లేదు. ఎటు చూసినా హింస. ఎక్కడ పట్టినా రక్తం. దేవుడు లేనే లేడండీ''

"దేవుడి విషయమై ఇంతగా అపనమ్మకం కలిగించే సంఘటన నీకేమి సంభవించింది తల్లీ?"

"......కోప్పడవద్దు. నన్ను నిందించనూ వద్దు. బ్రాహ్మల్లో కటికిఛండాలులు వున్నారంటారా? లేరంటారా?''

"లే—ర—ని—చె—ప్ప—లే—ను''

"అయితే, ఆఛండాలులకు తమరు చెప్పిన ప్రెసిడెంటు మొనగాడు. కులపెద్ద"

"................"

"ఏం, కష్టంగా వుందా తమకి?"

"లేదమ్మ; కాని పాకీవాళ్ల స్వాధీనంలో కూడా కొన్ని పను లున్నాయి"

"నిజమే; కాని పాకీవాళ్లని ఏమీ అనకూడదు. ఏమంటే? పాకీపని వాళ్లకి వృత్తి. వృత్తికీ ప్రవృత్తికీ సంబంధం యేమిటీ?''

"నిజాని కేమీ లేదు''

"కనక, పాకీవాడు పాకీ పని చెయ్యాలి. లేకపోతే

అంతకంటే యెక్కువ యోగ్యత కనపరచాలి ”

“ అవును”

“ మరి బ్రాహ్మడు? ”

“ దైవికాంశ కనపరచాలి”

“మన ప్రెసిడెంటు దగ్గిర ఆదైవికాంశ దాకా యెందుకూ, మానవాంశ కూడా లేదు, సరికదా, రాక్షసుల అంశ మాత్రం పూర్తిగా వుంది”

“కొన్ని అవగుణా లున్నా యని విన్నాను. పరమ దుర్మార్గు డని తెలవదు”

“దుర్మార్గుడే కాదు పశువు........పశువుకంటే అధముడు”

“నీకేమి అపకారం చేశాడు తల్లీ ఆయన? ”

“ నాకేమీ చెయ్యలేదు అపకారం; తన ఆటవికత మాత్రం బయట పెట్టుకున్నాడు”

“అంటే? ”

“నాట్యసంప్రదాయాలను కోయవాళ్ళు కూడా శిరసా వహిస్తారు. మన ప్రెసిడెంటు ఆమాత్రమూ కాలేక పోయాడు”

“బోధపడ లేదు”

“నేనొక బ్రాహ్మల యింటో పెళ్లికి మేళం వెళ్లాను”

"సరే"

"మొగపెళ్ళివారికి మన ప్రెసిడెంటు చుట్టం"

"పెళ్ళికి వచ్చా రన్నమాట"

"అవును......ఒక రాత్రి బసకి రమ్మని నాకు కభురు. తమకి నా సంగతి చెప్పిన ఆవూరకుక్కే రాయ బారి"

"తెలవక అడుగుతున్నాను, అమ్మా, నీకూ ఆయనికీ యిదివరకి సంబంధం లేదూ? "

"లేదు. కభుర్లు వచ్చాయి. నే నంగీకరించ లేదు"

"అ—లా—గా? "

"మాపింతల్లి కూతురికీ ఆయనకీ సమ్మంధం వుంది దానికీ నాకూ వున్న అనుబంధం పురస్కరించుకుని నేను వల్లకాదన్నాను. ఒకమాటు ఈసంగతి దానితో చెప్పగా, దీనిమీద వాళ్ళిద్దరూ తగువు లాడుకున్నారు. మరో రెండునెల్లకి వాళ్ళకి చెడిపోయింది"

"చాలా గొడవ వుందే? "

"నే నెప్పుడూ, యెక్కడా, యెవరి బసకీ వెళ్ళను. పైగా మేళం వెళ్ళినచోట బ్రహ్మచర్యం ఆచరిస్తాను... ......వల్లకాదని కచ్చితంగా చెప్పేశాను"

"మంచిపని చేశావుతల్లీ"

"నూరు రూపాయల కాగితం మీద పడేశాడు. పుల్లాకుని చూసినట్టు చూసి నేను దూరంగా వెళ్లి పోయాను"

"..........అగ్రజాతుల్లో పుట్టవలసినదాన వమ్మా నువ్వూ"

"అదేనున్నమాట బాబయ్యా? ఇప్పు డగ్రజాతుల విశేషం యేమిటీ? అగ్రజాతుల్లో మాత్రం స్త్రీలకి ఆదర గౌరవా లున్నాయూ? అగ్రజాతుల్లో కూడా స్త్రీ అంటే బానిసే కాదూ? ఆటబొమ్మే కాదూ?"

"..................."

"ఏం, కష్టంగా వుందా బాబయ్యా? అయితే, నేనన్న మాట మరచిపొండి. కరుణించి నన్ను క్షమించండి..."

"అక్కర్లేదు తల్లీ, అక్కర్లేదమ్మా, నువ్వు లోకవృత్తం చెప్పావు. కనక క్షమించనక్కర్లేదు...అయితే, తరవాత యేం జరిగిందీ?"

"ఆవూరకుక్కగా డేం చెప్పాడో, మతిపోయిందో అసలంతేనో, మన్నాడు సాయంత్రం సభలో నేను గజ్జె కట్టివుండగా విప్పించి సత్రకాయచేత కట్టించాడు. రాత్రి వూరేగింపులో నన్ను కట్ట మన్నాడు"

"నీమీద పగపట్టా డన్నమాట"

"పశుత్వం కాని యిది పగా బాబయ్యా? సభలో నాయకురాలిని గజ్జె విప్పించినవాడూ, వూరేగింపులో నాయకురాలిని గజ్జె కట్టమన్నవాడూ మనిషేనా? "

"ఇప్పటివాళ్ళకి మన విద్యలూ, మన సంప్రదాయాలూ, మన మర్యాదలూ యేం తెలుసును తల్లీ? "

"విద్యలు అక్కర్లేదు కాని ఆవిద్యలు నేర్చిన స్త్రీలు కావాలి. అంచేతే పశువు లనడం.........అదలా వుండనివ్వండి. తరవాత వాకబు చేశాను. మన ప్రెసిడెంటుకి రూపతృష్ణతప్ప మరేమీ లేదు. ఈకుట్ర అంతా ఆ వూరకుక్కది"

"మొహార్బానీకోసమా? "

"కీలుబొమ్మని చేసి చాటునా మాటునా గడ్డి కరవడానికి "

"........................"

"ఎంత కల్పనో యిప్పుడు బోధపడిందా! సాధారణంగా మేము డబ్బు తెచ్చినవాడి నల్లా చేరనిస్తాము. అయితే, వాళ్ళలో రసికులు కాదగ్గవాళ్ళు నూటికొక్కడో యిద్దరో వుంటారు. తతిమ్మా అంతా—"

"బ్రాహ్మణుడు, పెద్దింటివాడు, మన ప్రెసిడెంటే యిలా అయినప్పుడిక తక్కినవాళ్ళ మాటేమిటి? "

"నేను శిఫారసు చెయ్యడం అంటే యేమిటో తమ కిప్పుడు బోధపడిందా?"

"తెలిసిం దమ్మా"

"నేనంగీకరిస్తా ననుకోండి. అయితే, అబ్బాయిగారికి వుద్యోగం యివ్వడం నిరుకా?"

"అలాగే చెప్పాడు గుమాస్తా"

"అంటే నా ఆత్మద్రోహమూ, మన ప్రెసిడెంటు పసుత్వమూ కలిస్తే వొక బ్రాహ్మణకుటుంబానికి భుక్తి యేర్పరుస్తా యన్నమాట. కదుటండీ?"

"..................."

"కనక బాబయ్యా, ఈరాత్రి ప్రెసిడెంటుని తీసుకు రమ్మని వూరకుక్కతో చెప్పండి"

"అమ్మా—"

"ఒక్క దమ్మిడీ అయినా పుచ్చుకో దనిన్నీ చెప్పండి"

"అమ్మా—"

"కూచోండి బాబయ్యా, అప్పుడే లేస్తారేం?"

"ఏమీ లేదు. నేను వచ్చినదారినే వెళ్లిపోతాను. నువ్వు ఆత్మద్రోహానికి సిద్ధపడవద్దు"

"అదేమీ?"

"ఇంత కుట్రా? ఇంత ద్రోహమా? తనెలాగా తార్పు

డుకాడే. నన్ను కూడా తనలాగ తయారుచేస్తాడా యానీ చుడు? నీకూ ప్రెసిడెంటుకీ యిదివరకే సంబంధం వుందనీ, ప్రాధేయపడితే నువ్వు శిఫారసు చేసి పని యిప్పిస్తా వనీ వచ్చాను. పైగా, నువ్వింత యోగ్యురాలవని యెరగనే యెరగను. నేను బ్రాహ్మణ్ణి. వేదం వల్లించాను. యాచన చేస్తూ కుటుంబపోషణ చేసుకుంటున్నాను. ఇక ముందు మరో నలుగుర్ని ఆశ్రయిస్తూ వుంటాను కాని, వేశ్య అయినా కులాంగనలాగ అభిజాత్యం కల వొక కళావతిని తార్చడానికి—స్వార్థంకోసం వొక భీతహరిణాన్ని పులి వాత కండ చెయ్యడానికి నేను సాహసించలేను. కనక తల్లీ నన్ను క్షమించు. నాకోరిక మరచిపో. నాకు సెలవియ్యి"

"వల్లకాదు, బాబయ్యా, తమరు వెళ్లడానికి వల్ల కాదు. నామూలంగా వొక వేదమూర్తి కుటుంబానికి జీవనాధారం యేర్పడడం నా అదృష్టం. నాజీవితంలో యిదెంతో పవిత్రమైన సంఘటన. ఇలాంటిది మళ్ళీ లభించదు. ఇంతకీ: నేను పతివ్రత నెలాగా కాను. మగ నాలి నంతకంటే కాను. కనక దీనివల్ల నా కిప్పుడు కొత్తగా సంభవించే పాతిత్యం కూడా యేమీ లేదు. నాకు విచారం లేదు. తమరూ విచారించవద్దు"

"తల్లీ—"

"ఇకనేను వినను. తమ రేమీ సెలవివ్వవద్దు. ఇది యిలా జరిగి తీరవలసిందే. మనవిచేసుకున్నానుకానూ? పశువులతో సాహచర్యం మాకు పరిపాటే. బాబయ్యా, తమరు బెంగపెట్టుకోవద్దు. ఇందాకా నేను చెప్పినమాట వూరకుక్కతో చెప్పండి"

"నన్ను—"

"మ రేమీ చెప్పనివ్వను. మరోలాగ చేశారంటే, నేర్చిన వేదానికి తమరు ద్రోహం చేసినవా రవుతారు"

"నాకంతాని కురి బిగించావమ్మా"

"తమరలా సెలవివ్వవద్దు. ఇక దయచెయ్యండి. ఎప్పు డేనా దర్శనం దయచేయిస్తూ వుండండి. అమ్మగారికి నా దండాలు మనవిచెయ్యండి"

"అమ్మా, నోరు కుట్టేశావు. కాళ్ళూ చేతులూ కట్టే శావు. నన్ను జీవచ్ఛవాన్ని చేసి—"

"అంతమాట అనవద్దు బాబయ్యా"

"ఏం సత్తా తల్లీ నీది? ఎంత యోగ్యురాలవమ్మా నువ్వు? ఏంజన్మ కన్నా నీది? వేశ్యాకులంలో నువ్వు తప్ప పుట్టావమ్మా"

"ఏం, వేశ్యాకులం అంత చెడిపోయిందా బాబయ్యా? అగ్రజాతి గృహిణు లందరూ మచ్చ లేనివా రేనా

నాయనగారూ? మాలో నన్ను తల తన్నే యిల్లాళ్ళు— సాను ఁయి వుండిన్నీ పాతివ్రత్యానికి వరవడి పెట్టేవారు వేలున్నారు. కాని లోకం గుడ్డిది. పురుషులు మత్తులు... ఇప్పు డిదంతా అప్రస్తుత ప్రశంస. దయచెయ్యండి. ఒక్క-మాటు పాదాలు........."

"శ్రీకృష్ణార్పణం.........ఎన్ని తిప్పలు పెట్టాడూ నాకూ! దేవుడు లేడూ? గాయత్రీదేవి యిదంతా చూడ్డం లేదూ? ఈ ద్రోహి — ఈ అప్రాచ్యుడు ముందుకి వస్తాడా?........."

X

"..........పద్ హా్, పద్ హేను, పద్ధెనిమిది, పం—థొమ్మిది, ఇర్వయ్"

"ఏం రెండువందలూ వున్నాయూ?"

"..... ...ఉన్నాయి; కాని కడిగేసినట్టు వుట్టి రూపాయలా తేవడం?"

"......................."

"మర్యాదలు తెలవ్వండీ మీ బ్రాహ్మలికీ. బజారంతా బత్తాయి పళ్ళలా దొర్లిపోతున్నాయికదా, నోక్క వంద పట్టించుకు వస్తేం?.........పోనీ, నాలుగు చెక్ర కేళీ

గెలలు, వొక్క డజను ఆపిలుపళ్లు, నాలుగు శేర్లు ద్రాక్ష పళ్లు—"

"తోచింది కాదు. ఆగ్రహపడకండి. మొదటినెల జీతం—"

"సంవత్సరాని కారువందలండీ. రెండేళ్లకీ పన్నెండు వందలు—"

"ఇంకెందుకూ, తెస్తా నన్నాను కాదూ?"

"అయితే యింకోటికూడా మరిచిపోకండి"

"ఇంకా యేమిటి?"

"ఒక్క పరికిణీగుడ్డ. నాలుగ్గజా లయితే చాలు. గజం రెండూ రెండుంబావులా—రొక్కం నాచేతిలో పడేస్తురూ నేను తంటాలు పడతానూ"

"......................"

"ఏం మాట రాదేం?"

"......................"

"నాకొక్క కూతురండీ లేక లేక నలుగురు కొడుకుల వెనక పుట్టిందండీ! మొన్ననే తొమ్మిదేళ్లు నిండాయండీ! మా అత్తగారి పేరు పెట్టుకున్నామండీ? వెన్నప్పంలా పెంచుకుంటున్నామండీ! అదంటే నాకు ప్రాణమండీ!"

"తెస్తాలెండి"

"రైటో! అదీ మాట. అదీ దర్జా. ఇక వెళ్ళండి. తెల్లవారేటప్పటికి మాయింటికి రండి"

"అలాగే .... అయితే, రెండుసంవత్సరాలకీ మొక్కమాటే ఆర్డరు పడిపోవాలి సుమండీ"

"..........నాలుకా తాటిపట్టా యిది? దీనికి తిరుగుం దనుకున్నారుటండీ?"

"మరి సెలవు"

"సెలవు"

"......... చూడండీ! "మాలపిల్ల" ఫిలింట, వెడదామా?"

"నేను బయలుదేరితే మావాళ్లు కూడా బయలుదేరతారు తెలుసా?"

"అంతట్లో యేం మునిగిపోయింది, జట్కా పంపిస్తాను బయలుదేర తియ్యండీ"

"సెబాస్! మాంచి తెగువకల బ్రాహ్మడవయ్యా! చూడండీ, జిల్లాబోర్డు మనకి స్వార్జితం అనుకోండి. ప్రెసిడెంటు బతుకు మన గుప్పిట్లో వుందనుకోండి. కనక, నన్ను మీరు మరిచిపోకండి, మిమ్మల్ని నేనూ మరిచిపోను"

"సంయే"

"ఈరెండేళ్ళూ అయిపోయాక మిమ్మల్ని వందరూపా

యల గ్రేడుకి లాగేస్తాను చూసుకోండి"

"..........గుడ్ బా-య్, గుడ్ బా-య్"

"....................."

"..........ప్రెసిడెంటుగారు—"

"వస్తున్నారా రమ్మన్నారా?"

"వస్తారుట"

"తీసుకువచ్చి నువ్వావతలికిపో. ముందివిగో యీ...
......అయిదురూపాయలూ రోడ్డు కంట్రాక్టు బాపతు.
ఈరెండూ స్కూల్‌మాష్టరీల బాపతు. పట్టుకుపో"

"తాంకుస్. తాంకుస్ ...."

"......................"

"..........కంట్రాక్ట్లైవరేనా కనపడ్డారా?"

"లేదండి"

"దరఖాస్తుదార్లో?"

"లేదన్నమాటే"

"నుంచున్నపాళంగా డబ్బు కావాలే, మరెలాగా?"

"రేపయితే సప్లయి కావచ్......ఉ"

"రేపటిదాకా ఆగకు. అధమం నూరు రూపాయ
లయినా పట్టుకు వెడితేగాని యివాళ అమ్మాణ్ణి గుమ్మం
యెక్కనివ్వకు"

"ఏం, మొగం ముడిచిందా? "

"నిన్నరాత్రి వుత్సాహం అంతా వచ్చిపోయింది"

"అదంతా యివాళ కూడతీస్తాను, అమ్మాయిణ్ణి మాట మరిచిపోండి"

"అంటే? "

"దానబ్బసాని దగ్గిరికి వెడదాం యివాళ"

"ఏమిటీ? "

"ఇవాళ మీతపస్సు ఫలించింది."

"ఎవరోయ్? "

"చెబుతా కాదూ "

"రాజామణా? "

"ఛా"

"నీలం—"

"ఛీ"

"వీరభద్రం—"

"ఛేస్"

"మరెవరోయ్? "

"చూస్తారు కాదూ? భోజనం చేసి యిక రెండు గంటల్లో బయలుదేరడమే కాదూ? "

"భోజనమూ వద్దు వల్లకాదూ వద్దు, ఇప్పుడే—"

"........ ...."

"ముక్కుమీద వేలు తీసెయ్, పిలూ డ్రైవర్ని...."

"అలాకాదు—గోనీ చెబుతా కూచోండి"

"త్వొరగా"

"శేషాచలం"

"దుగ్గిరాల—? "

"అవునదే"

"ఫ్రా—ర్యేన్స్! గుమాస్తా అంటే నువ్వేనోయ్! చక్ర వర్తులదగ్గిర ప్రయివేటు శక్రటరీగా—"

"మాటలే కాదూ? పొట్టి పేక్ హాండులే కాదూ?"

"ఇక అలా కాదు. విసిరికొట్టిన సానిని లొంగతీశావు నువ్వు. ఏంచేసినా నీరుణం తీరదు. నీకేం కావాలో చెప్పు ఈక్షణంలో చేసేస్తాను"

"అయితే, దీనిమీద సంతకం పెట్టండి......"

"ఏమిటిదీ?.........రోడ్డు మెటలింగు కంట్రాక్టా? ఏమయినా రాల్చుకున్నావా?"

"రామరామా! ఆయన మాఅత్తవారి చుట్టమండీ"

"వెంకటయ్య కొండరుకంటే యెక్కువరేటుదే?"

"దిద్దించేస్తాలెండి"

"గప్‌చిప్! తొరగా అయిపోవాలి......"

"…..దీనిమీద కూడా కాస్త బరికెయ్యండి"

"ఇదేమిటి?"

"హైస్కూల్లో కాళీ."

"రెండున్నాయి కదా?……ఓహో, యాభై రూపాయలదా? ఇందులో నయినా యేమయినా—"

"పరమదరిద్రుడు. పైగా మాఅత్తవారి పురోహితుల వారి ఏకైక అల్లుడు. వద్దువద్దంటూ వుంటే మా అమ్మాయికి దక్షిణాదిపరికిణీగుడ్డ—"

"ఛూ……పోనీ నాకేం?……"

"………………"

"ఇదేమిటి?"

"రెండుమాసాల కాళీ"

"పాతికరూపాయలదా?"

"అవును"

"ఇందులో నయినా—"

"దీనివిషయం శిఫారసు చెయ్యడానికే శేషాచలం—"

"ఆ!"

"అవధానులుగారిని దానిమీదకి వుసికొల్పాను."

"అసాధ్యుడే! దానిమొదటే ఆర్డరు వెయ్యకూడదూ?"

"కులాసాగా కాలం గడుపుకోకుండా అంతఃపురంలో

కూడా మీకీ పాడు వ్యవహారా లేమిటండీ?"

"సెబాస్! నీవంటి హంగుదారుమరి లేడోయ్"

"మీరు నన్ను కాస్త కనిపెడుతూ వుంటే నాజీవితం మీకోసం ధారపోసెయ్యనూ?"

"ఇకముందు నువ్వు సంతకం పెట్టమన్నచోట "యే మి" టని అడక్కుండా—చూడకుండా సంతకం పెడ తాను, సరా? వీలయినంతవరకూ బోర్డుసామ్ముకూడా—"

"మీ పేరుగా వ్రేక కొంప—"

"కొంపేమిటి. మళ్ళీ, "మేడ" అను. దానికి పునాది వెయ్యడానికి ప్రధానమంత్రిని లాక్కువస్తాను చూసుకో"

"అయితే. ఇక నేను పోయి, అంతా సద్దుబాటు చేసి, కాస్తభోంచేసి వస్తాను, యెనిమిదిన్నరకి సిద్ధంగా వుండండి"

"ఆల్‌రైట్ మైడియర్ ప్రీమియర్"

౧౯౩౭ ఏప్రిల్

(సవరణలతో)

"రాచపీనుగు తోడులేకుండా వెళ్లదు"

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి చిన్న కథలు

"రాచపీనుగు తోడు లేకుండా వెళ్లదు"

బ్రాహ్మడు "భవతి భిక్షాం దేహి" అంటూ చెంబు పుచ్చుకుని బయలుదేరా డంటే యెటు చూసినా గౌర వమూ, యెటు చూసినా పూజలూనూ.

స్త్రీలందరూ అతనికి భక్తిప్రపత్తులు నివేదిస్తారు.

తలో పిడికెడూ బియ్యంవేసి "మహాత్మా! పాపులం, వుద్ధరించు" అంటూ శిరస్సులు వంచుతారు.

అతని గొప్పతనం అంగీకరిస్తారు.

ఇక, క్షత్రియుడు "నుంచో" అంటూ కత్తి దూసి వురిమా డంటే, కనుచూపుమేర, వెనకా, ముందూ, పక్కలా హడల్.

స్త్రీపురుషులు ఆబాలగోపాలమూ అతనికి వినయవిధే యతలు కనపరుస్తారు.

"పన్ను" అని పేరుపెట్టి తమ కష్టార్జితంలో కొంత భాగం అతని పాదాల దగ్గిర దాఖలుచేసి "మహాప్రభూ! నీబిడ్డలం, రక్షించు" అంటూ పడిపడిదండాలు పెడతారు.

అతని ప్రభుత్వం అంగీకరిస్తారు.

కాగా, రాగిబుడ్డిచెంబుతో బయలుదేరిన బ్రాహ్మ లలో చివరికి వడ్డీవ్యాపారంలోకి దిగినవా రున్నారు.

ఒక్క కత్తితో మాత్రం బయలుదేరిన క్షత్రియులలో చివరికి మహామహా సామ్రాజ్యాలు నిర్మించుకున్నవా రున్నారు.

ఇంచేత, బ్రాహ్మణవృత్తీ క్షత్రియవృత్తీ—యీ రెండే లోకంలో పెట్టుబడి లేని వృత్తులు.

తక్కిన వృత్తులు ఎంతో కొంత మదు పుంటేనే సాగుతాయి.

అయితే, బ్రాహ్మడూ క్షత్రియుడూ కూడా పుచ్చు కునే వస్తువు రకంలో వొకటే అయినా, ఆయివ్వడం లోనూ, యీపుచ్చుకోడంలోనూ మాత్రం భేదం వుంది.

ఆభేదం కాస్తా కూస్తా కాదు. దోమకీ యేనుక్కీ వున్నంత.

ఇందుకి నిదర్శనంగా, ఆవృత్తికి, మొగంమీాద దైన్యం లాస్యం చేస్తూ వుంటుంది.

ఈవృత్తికి, మొగంమీాద శౌర్యం తాండవం చేస్తూ వుంటుంది.

కాని దీన్నిబట్టి వీటిలో దేన్నీ కూడా దూషించడానికీ

వల్లకాదు, భూషించడానికీ వల్లకాదు.

ఎంచేతనంటే?

సూక్ష్మవిచారణ సాగిస్తే ఒకమాటు బ్రాహ్మణవృత్తి గొప్ప దనిపిస్తుంది. మరోమాటు క్షత్రియవృత్తి గొప్ప దనిపిస్తుంది.

ఇంతే కాక: పుట్టింది మొదలు గిట్టేదాకా, పిపీలికాది బ్రహ్మపర్యంతమూ, ప్రతీ ప్రాణి జీవితంలోనూ యీ రెండూ పెనవేసుకునే కనపడతాయి.

ఇవి లేందీ జీవితమే లేదు.

ఈ రెండూ అనాదినుంచీ వున్నాయి. సృష్టి వున్నంత కాలమూ వుంటాయి.

ఇలాగ డబ్బు సంపాదించడంలో దానికి కిందిమెట్టూ, దీనికి పైమెట్టూ మరి లేవు.

అయితే, బ్రాహ్మణవృత్తికి వున్నవూరు విడిచిపెట్ట నక్కరలేదు.

క్షత్రియవృత్తికి వూరే కాదు, ఒకొక్కప్పుడు దేశమే కాదు, చివరికి ప్రాణాలు కూడా విడిచిపెట్టవలసి వస్తుంది.

౨

ఒకమాటు అలాగే తటస్థించింది.

పుట్టిపెరిగినచోట లుగసాను రాగా, ఎంత కష్టపడినా దానికి విరుగుడుస్నా దొరక్కపోగా, డబ్బూ పదవులూ వీలయితే రాజ్యాలూ సంపాదించుకుందా మని కూడ బలుక్కుని, గోత్రాని కొక కుటుంబం చొప్పున అయిదు గోత్రాలకు చెందిన క్షత్రియవీరులు దేశం విడిచి బయలు దేరారు.

దారి పొడూగునా తమవంటివారే కొందరు, కొంత కొంత ప్రదేశం ఆక్రమించుకుని ప్రభువులై క్షాత్రం నెరుపుకుంటూ వుండగా వారింకా ముందుకి సాగారు.

రాగా రాగా చివరి కొక తురకరాజ్యం తగిలింది.

అది చాలా విశాల మయింది.

భాగ్యభోగ్యాలతో తులతూగుతూ వుంది.

నవాబు చేతికింద అనేకమంది యోధాగ్రేసరు లున్నా రనీ, రాజ్యవైశాల్యాన్ని పట్టి చూస్తే వారి సంఖ్య చాలా చిన్నదనీ, వీరు డైనవాదు వస్తే పోనివ్వక, అతను, జాగీ రిచ్చి నిలుపుతా డనీ వారికి తెలిసింది.

అక్కడ, తమకి తగిన పదవులు సంపాదించుకోడం

అసాధ్యం కాదనిన్నీ వారికి నమ్మకం కలిగింది.

మకాం వేశారు.

నవాబు చహా రంతా వాకబు చేశారు.

వీరగంధాలు పూసుకుని ఒకనాడు అయిదుగురూ దర్శనానికి బయలుదేరారు.

అసలే క్షత్రియులు.

ఆపైని ఆకొన్న సింహాలు.

ఇక తేజస్సుకి లోటేమిటి?

అయితే, అలాంటి శౌర్యరాసులు బజారులో కాలి నడకను వెడుతూ వుండడం చూసి, పౌరులు చాలా నొచ్చుకున్నారు.

ఇంతలో దేవిడీ దగ్గిరపడింది.

మొదటి ద్వారంలో వారిని చూసినవాళ్లు లేక పోయారు.

రెండో ద్వారంలో పలకరించినవాళ్లు కనపడక పోయారు.

మూడో ద్వారంలో వున్నవాళ్లు "ఎక్కడికి?'' అందా మని వూగిసలాడారు; కాని ధైర్యం నిలవకపోయింది.

నాలుగు, అయిదు, ఆరు—యీద్వారాల్లో వున్నవాళ్లు ప్రశ్నించారు; గాని వారు చెప్పింది గ్రహించలేకపోవ

డమే కాదు, తా మడిగింది కూడా మరిచిపోయి తెల్ల పోయి నుంచున్నారు.

పోగా, యిక యేడో ద్వారంలో వున్నవాళ్లు అసాధ్యులు. అది దాటితే యిక దర్బారే కనక అక్కడ వున్న వాళ్ళు పిడుగులు.

ఈసంగతి గుర్తించి, క్షత్రియులు, వాళ్ళేమీ అడక్కముందే తమకి తామే నిలిచిపోయి "నవాబుగారి దర్శనం కావా" లన్నారు.

నిజానికి, కావా లనడం ప్రార్థించడమే.

కాని, ఆ అడగడంలో ధ్వనించిన బింకమూ, ఆ నుంచోడంలో రూపొందిన గాంభీర్యమూ, ఆమొగాలమీద పొటమరించివున్నవీర తేజస్సూ,ఆమీసాల్లో నిలవతొక్కుకునివున్న శౌర్యస్ఫురణా, ఆచూపుల్లో దూసుకుపోతూ వున్న కరుకుతనమూ, ఆచేతుల్లో వుర్రూతలూగుతూ వున్న చంద్రహాసాలూ, ఆనడికట్లలో తొంగిచూస్తూ వున్న కటారులూ, ఆ పరిసరా లన్నీ గుబాళింపచేస్తూ వున్న వీరగంధాలూ చూశాటప్పటికి, వాళ్ళకి, ఆకావా లన్నమాట హుజూరు హుకుం కంటేనూ యెక్కువది అన్నట్టు తోచింది.

వెంటనే వాళ్ళలో వొకడు లోపలికి వెళ్ళి, సెలవు

పొంది వచ్చి, వారిని తీసుకుపోయి నవాబు యెదట హాజరుపెట్టాడు.

3

దర్బారంతా నిండి పోయివుంది.

కిటకిటలాడిపోతోంది.

వజీర్లూ, కిల్లేదార్లూ, పౌజుదార్లూ, సరదార్లూ, జాగీరు దార్లూ, సౌదాగర్లూ—అంతా యిలాంటి ప్రజ్ఞావంతులే కాని అక్కడ కేవలం మనుష్యు లెవరూ లేరు.

రాచవారిని చూసి వారూ విభ్రాంతు లయినారు.

దర్బారంతా యేదో వొక కొత్త తేజస్సు నిండినట్టు కనబడగా నవాబున్నూ చకితు డైనాడు.

ఒక్క క్షణం గాంభీర్యం విరాజమానం అయింది.

తరవాత నవాబు ఇంగితం కనిపెట్టి, వొకవజీరు అడగ్గా, క్షత్రియుల మొనగాడు అంటున్నాడు.

"మేము చాలా దూరంనుంచి వస్తున్నాము"

"..................."

"ఉదారు డైన ప్రభువైనా, శూరు డైన ప్రతిస్పర్థి అయినా దొరక్కపోతాడా అని బయలుదేరాము"

"..................."

"మేము సూర్యవంశక్షత్రియులం"

"......................"

"మాది యోధజాతి"

"......................"

"కత్తి పట్టి, దుష్టశిక్షణా శిష్టరక్షణా చెయ్యడానికే మాజాతి యేర్పడింది"

"......................"

"యుద్ధం చెయ్యడం మాకు విలాసక్రీడ"

వినివిని వజీరు కేసి తిరిగి "యింకా అనేకులకూ అంతే" అన్నాడు నవాబు.

రాచవారి కేసి చూస్తూ వజీరు ఆమాటకి ముకాను వాదం చేశాడు.

దానిమీద "కావచ్చు; కాని ప్రాణాలు పూర్తిగా పోయాకే క్షత్రియుడి చేతిలో వుండిన కత్తి కిందపడి పోతుంది" అన్నాడు మొనగాడు.

"ఇంకా చాలామందికిన్నీ" అంటూ నవాబు వజీరు కేసి చూశాడు. వజీరు రాచవారిని చూస్తూ ఆమాట కూడా అనువదించాడు.

పురపుర చూస్తూ "అలాగేం?" అనుకుని, మొనగాడు "రాచపీనుగు తోడు లేకుండా వెళ్ళదు" అన్నాడు.

"రాచపీనుగు తోడులేకుండా వెళ్లదు"

"అంటే?"

ఒకరికేసి ఒకరు చూసుకుంటూ నవాబూ, వజీరూ ఒక్క-మాటే యీమాట అన్నారు.

"అంటేనా? దెబ్బతినిన్నీ యెదటివాణ్ణి చంపిగాని క్షత్రియుడు చావడు"

"చాలా సాహస మైన మాట"

"చూపులకు అలాగే కనపడుతుంది"

"కనపడ్డమే కాదు. అంతే"

"ఎన్నటికీ కాదు"

"కాకేం? ఒక్కొక్క-జాతిలో శూరులే చాలామంది పుట్టవచ్చు"

"......................"

"వారిలో చాలామంది అసహాయశూరులే కావచ్చు"

"....... ... ..."

"ఎదటివాణ్ణి కూల్చినా కూల్చకపోయినా, ఒక్కొక్క-శూరుడు, తాను పోరాడుతూనే ప్రాణాలు విడవవచ్చు"

"...... ...."

"అంతే కాని, పోటు తినీ కూడా పొడిచి కాని చచ్చిపోడనడం నమ్మరానిమాట"

"తమ కలా తోచడం మా అదృష్టమే. ఏమంటే?

అవునంటే కాదంటూ కూచోడానికి, ప్రత్యక్షవిషయం కాని, యిది, శాస్త్రీయవిషయం కాదు''

"అవును"

"కనక, తిమరు పరీక్ష చేయించవచ్చు"

సభ్యులు వులిక్కిపడ్డారు.

నవాబు "ఎలాగా?'' అన్నట్టు వజీరు కేసి చూశాను.

వజీరు ఆ చూపులు మాటల్లో పెట్టాడు.

దానిమీాద రాజుల మొనగాడు మళ్ళీ అందుకున్నాడు.

"మాలో వొకడు, కటారి పిడిమీాద చెయ్యి వేసుకుని, తమ సమక్షంలో నుంచుంటాడు''

"...... ...."

"తమ సర్దార్లలో తమ యిష్టంవచ్చినవారిని తుపాకీ యిచ్చి మావాడి యెదట పదిగజాలలో నుంచోపెట్టండి"

"...... ...."

"సరదారుచేత తుపాకీ వేయించండి"

"...... ...."

"మావాడు ఆ దెబ్బ సంతోషంతో అందుకుంటాడు"

"అదెలాగా తప్పదు''

"తప్పడం యెందుకూ? తప్పితే యిక మాక్షత్రియుల విశిష్టత యేమి కనపడుతుంది?"

"రాచపీనుగు తోడు లేకుండా వెళ్లదు"

నవాబు నిరుత్తరుడు కాగా, వజీరు మిడుకుతూ మిడుకూ చూశాడు.

"చిత్తగించారా?" అంటూ మొనగాణ్ణి మళ్ళీ అంటుకున్నాడు.

"వినోదం నిమిత్తం మళ్ళీ మనవి చేసుకుంటున్నాను. మావాడు ముందు ఆకుంటుదెబ్బ తింటాడు"

"తిని?"

"తినీతినడంతోటే ముందుకు ఉరుకుతాడు"

"ఉరికి?"

"ఒక్క వేటున తమ సరదారుని పొడిచేస్తాడు"

నవాబు హృదయం గుబగుబ లాడింది.

సరదార్లు మెరుపుకొట్టినట్టయిపోయారు.

"ముందు మీవాడూ, తరవాతే మావాడూ పడిపోతారు" అన్నాడు మొనగాడు.

సభనిండా సన్నంగానే గుసగుసలు రేగాయి.

వెంటనే "అంటే?" అన్నాడు వజీరు.

"ఇందాకా మనవి చేసుకున్నదే. రాచపీనుగు తోడు లేకుండా వెళ్ళదు" అంటూ మొనగాడు మీసంమీద చెయ్యి వేసుకున్నాడు.

దర్బారంతా మొదట స్తబ్ధమయిపోయింది.

తరవాత అప్పుడే మేలుకున్నట్టయింది.

చివరకి "ఇదేదో చూడవలసిందే" అన్నట్టు కనుబొమ్మ లెగరవేసుకుంది.

ఇలాచూసి అలాచూసి సభ్యు లందరూ తనకేసి చూశాటప్పటికి, శౌర్యం పుష్పంగా, నవాబు "రేపు జాముపొద్దువేళ పరీక్ష" అని చెప్పి, నాటికి, క్షత్రియు లకు సెల విచ్చాడు.

వెంటనే వజీరు, ఆతిథ్యం నెరపడానికి, రాజులవెంట ఒక సరదారుని పంపాడు.

౪

ఆరుగురు క్షత్రియులు రాగా దర్బా రంతా విరగబడి పోయింది.

అందులోనూ పచ్చబట్టలు కట్టుకుని వున్న యువకుణ్ణి చూసి వుద్రిక్త మయిపోయింది

ఉభయపక్షాలవారూ "సందే" అంటే "సందే" అనుకున్నారు.

మొనగాడి పెద్దకొడుకు, ముందు తండ్రికీ తరవాత వరాసగా తక్కిన నలుగురు క్షత్రియులకీ పాదాభివంద నాలు చేసి, వారి దీవనలు శిరసావహించి, నవాబుకి

మళ్ళీ సలాములు చేసి కటారిపిడి పట్టుకుని నిర్దిష్టస్థలంలో నుంచోగా, దట్టించిన తుపాకీ పుచ్చుకుని వచ్చి, అతని కభిముఖంగా పదిగజాలలో వొక తురకయోధుడు నుంచున్నాడు.

మేడమీది జనానావారి చూపులికి కిటికీవూచలు కరిగిపోయాయి.

చూసిచూసి నవాబు కన్నుగీటాడు.

తుపాకీ "ఢా" మ్మంది.

ఆఅగాన్నుకి మూతలుపడ్డ దర్బారుకళ్లు మళ్ళీ విడబడే టప్పటికి, దెబ్బతిన్న రాచకుమారుడు, కెవ్వున అరిచి, చర్రున కటారి దూసి, చెంగున ముందు కురికాడు.

కాని,

ఐదుగజాలే వెళ్ళి కుప్పగా కూలిపోయాడు

అందుకే దర్బారంతా వూగిపోయింది.

నవాబుకూడా "భేష్" అన్నాడు.

కాని మొనగాడిదేమీ గమనించలేదు.

రంగస్థలంలో కొక్క వుడాం వేశాడు.

"నేను పతితుణ్ణి—తమరు—నన్ను—తాకవద్దు" అంటూ మెడలు వాల్చేసిన కొడుకుకేసి చూడకుండా, అతని చేతిలో వున్న కటారి మాత్రం వుళాక్కుని "మళ్ళీ

యిప్పుడే వస్తాను'' అని నవాబుకి విన్నవించి మెరుపయి పోయాడు.

౫

అక్కడ, బసలో, చూసీచూడ్డంతోటే భర్త వాలకం అంతా గ్రహించేసి, పైట తొలగించుకుని, భార్య గుండెలిచ్చి యెదట నుంచుంది.

వెంటనే రివ్వున కటారి యెత్తి "నిజం చెప్పు. నీ పెద్ద కొడుకి- తండ్రి యెవడూ?'' అంటూ వురిమాడు మొనగాడు.

అది చూసి ఆమె మందహాసం చేసింది.

అబ్బురమా?

రాచకుమాళ్ళకి వుగ్గుపాలతో యిలాంటి వురుములు నేర్పే ఆదిశక్తి ఆమె.

"ముందు పొడిచేసి తరవాతే అడిగినా చెబుతాను కాదూ?" అంటూ ప్రారంభించిందామె.

"ఏం, పెద్దబ్బాయి రసాభాసం చేశాడా?''

"..................''

"అనుకుంటూనే వున్నాను''

"..................''

"అయినా అనుగ్రహం వుంటే వివరాలు చెప్పండి"

మొనగాడికి నరా లన్నీ తోడేసిన ట్టయిపోయాయి.

"అనుకుంటూనే వుంది" ట.

ఆకళ్ళల్లో యేమి శౌర్యమూ?

అలాంటి తల్లి చేతుల్లో పెరిగినందు కయినా ఆరాచ కుమారుడు తండ్రిమాట నిలిపి వుండవలసింది.

మొనగాడికి కోపం పోలేదు. కాని, వృద్ధత్వం అణిగింది.

మొలకట్టులో పెట్టలేదు, కాని, కటారి దింపేశాడు.

చివరికి జరిగిందంతా చెప్పి "యేం చెబుతా" వన్నాడు.

"ఎప్పుడు పుట్టిందో మాతల్లుల కోవ?"

"..............."

"మాతల్లులూ, మా తల్లుల తల్లులూ, వారి తల్లులూ, యింకా వెనకటివారి తల్లులూ యెప్పుడూ, యెక్కడా, యెవరిచేతా వేలుపెట్టి చూపించుకోలేదు"

"..............."

"అయినా, తమకిప్పుడిలాంటి సందేహం కలగడంలో అసంగతం యేమీ లేదు"

"..............."

"చీల్చి చూసుకోండి, దీనివల్ల నాగుండెల్లో కూడా గాయం అయింది"

"................"

"అయితే, ఇదిలా జరగడానికి పెద్దకారణమే వుంది"

"....................."

"నాదగ్గిర పాలు చాలక, పెద్దబ్బాయికీ, కొన్నాళ్ళు వెంకటలక్ష్మి పాలు కూడా తగిలాయి"

ఇది విని మొనగాడు పెద్దనిట్టూర్పు విడిచాడు.

దీంతో అతనికి నెమరు తిరిగింది.

చెప్పడాని కేం వుందీ? దాసిపాలు, రాచబిడ్డని, అయిను గజాలు వెనక్కి లాగేశాయి.

"మొదట పరీక్ష చేసే తీసుకువెళ్ళి వుండవలసింది" అని మనస్సు అనగా "అలాంటివాడు పోవడమే మంచిది" అని బుద్ధి ఝుమాయించి అనేసింది.

"దర్బారులో యేం జరిగిందీ?"

"అబ్బాయి అలా పడ్డాడు, నే నిలా వచ్చాను. అప్పుడక్కడ లేకపోవడమే మంచిది. ఉంటే యేం దుష్టుమాట చెవిని పడి వుండునో?"

"నిజమే; కాని యింకా యిలా నుంచుంటే యెలాగా?"

"...................."

"చిన్నబ్బాయిని—"

ఇలా అంటూ తల్లి తన కేసి చూశాటప్పటికి "బాబ

య్యా, నేను వస్తాను పదండి" అంటూ రెండో కొడుకు ముందుకి వచ్చాడు.

"వెడుతున్నాము. వీలయితే అబ్బాయి కీర్తి తీసుకు వస్తాను. లేకపోతే—లేకపో—తే—" అంటూ మాట తేల్చే శాడు మొనగాడు.

"ఆకటారి యిలా దయచేసి వెళ్ళండి" అంటూ భార్య, పైట సద్దుకుని చెయ్యి చాపింది.

కటారి యివ్వడంలోనూ, పుచ్చుకోడంలోనూ చెయ్యీ చెయ్యీ తగిలాయి.

దాంతో ఉభయవిద్యుత్తులూ కలిసినట్టు కాగా శౌర్యం ప్రదీప్తం అయింది.

శిరస్సుమీద చేతులుంచి దీవిస్తూ, ఆపుద్రిక్త శౌర్యం అంతా, ఆదంపతులు కొడుక్కి దఖలుపరిచేశారు.

౬

తన పెద్దకొడుకు అలా యెందుకయిపోయాడో ఆ కారణం చెప్పి, చిన్నకొడుకుని చూపించి "యిప్పుడు మళ్ళీ తనిఖీ చేయించండి. ఇది చివరిది" అని విన్నవించాడు మొనగాడు.

అది విని దర్బారంతా నిర్విణ్ణమయిపోయింది.

"ఇలాంటి అసాధ్యప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చుకోడానికి రత్నాల

వంటి కొడుకుల్ని బలిపెట్టుకోడమా?" అన్నాడు నవాబు.

"తను ప్రీతికి చాలాచాలా నమస్కారాలు. అయితే, నాపెద్దకొడుకు అలా నడిదారిలో పడి వుండగా, తమకు నాకొడుకులు రత్నా లన్నంతమాత్రాన నాకేం తృప్తి?" అని బదు లడిగాడు మొనగాడు.

"బాగా ఆలోచించుకోండి"

"ఒక్కటే ఆలోచన. ఒక్కటే నిశ్చయం"

"..................."

"మేము మానహానికి వోర్చుకోలేము"

"మరి తమ వంశం మాట?"

"అప్రతిష్ఠాభాజనం అయిపోయాక యిక వంశం వుంటే యేమిటి, లేకపోతే యేమిటి?"

ఈమాటమీాద, తక్కిన నలుగురు క్షత్రియులూ వొక్కొక్కరే లేచి "బతికి వున్నంతకాలమూ మేము ఆదంపతులను పార్వతీపరమేశ్వరులుగా భావించి సేవించుకుంటాము" అని చెప్పారు.

ఇదివిని మొనగాడు సంతృప్తి కనపరిచాడు.

అతని కొడుకు పరమానందభరితు డైనాడు.

అప్పుడు నవాబు దర్బారంతా పరిశీలించాడు.

ఇలాంటి ప్రాణోత్క్రమణాలెన్నో చూసిన కళ్ళవి.

పైగా, శౌర్యప్రస్తావన వచ్చినప్పుడు, కొబ్బరిచెట్టు మీదనుంచి పుచ్చె పడడం యెలాంటిదో మనిషి మెడ మీదినుంచి తలకాయ పడడమూ అలాంటిదే.

దీనికి సాయం, యిప్పుడు మతాంతరుల శౌర్యం పరీక్షించడం.

కాగా, అందరి మొగాలమీదా ఆత్రం తొణికిసలాడిపోయింది.

అది చూసి నవాబు మళ్ళీ సెలవిచ్చాడు.

వెంటనే తండ్రికీ, తక్కిన కులంవారికీ పాదాభివందనం చేసి, నవాబుకున్నూ సలాము చేసి వెళ్ళి, కటారిపిడి పట్టుకుని రాచకుమారుడు యుక్తస్థలంలో సింహపిల్లలాగ నుంచున్నాడు.

ఈ సందుబాట్లో తుపాకీ దట్టించుకుని వున్న తురక యోధు, నవాబుకి సలాములుచేసి, దర్జాగా వెళ్ళి, అతని యెదట పదిగజాలలో నుంచున్నాడు.

వెంటనే దర్బారు నిస్తరంగసముద్రం అయిపోయి ది.

సభ్యు లందరూ అనిమిషు లయిపోయారు.

మొగగాడు, చూపుతూపులతో పొడిచి కొడుకు శౌర్యం రెచ్చగొట్టి తప్పుకున్నాడు.

నవాబు మళ్ళీ కన్ను గీటాడు.

తుపాకీ మళ్ళీ "ఢా" మ్మంది.

"ఇతఁయినా మాట తక్కిస్తాడో లేదో'' అని మొన గాడు ఆందోళపడుతూ వుండగా, "ఏమయింది? '' అంటూ తురక లందరూ ఆత్రంతో చూడబోయిన్నీ, చిరతలు కమ్మి కళ్లు స్వాధీనపడక అవస్థపడుతూ వుండగా "హర మహాదేవ'' అంటూ వొక సింహనాదం వినిపించింది.

తురకయోధు, రాచకుమారుడు గుండుదెబ్బ తిన డమూ, కటారి దుయ్యడమూ, తనమీదికి వురకడమూ— ఇవేమీ యెరగడు. కెవ్వన కేకమాత్రం వేశాడు.

నిదానించగా తురకయోధూ, రాచకుమారుడూ వొకరిపక్కని వొకరు పడి వున్నారు.

తురకయోధు పేగులు బయటికి వచ్చి వున్నాయి.

రాచకుమారుడి వక్షం తూట్లు తూట్లయిపోయి వుంది.

ఆ ప్రదేశం అంతా రక్తగొల్లయిపోయి వుంది.

కటారి, రక్తం వోడుకుంటూ రాచబిడ్డ చేతిలోనే వుంది; కాని తుపాకీ తురకయోధుకి గజందూరంగా పడి వుంది.

దర్బారు తనకళ్లనే నమ్మలేకపోయింది.

తండ్రి, మీసంమీద చెయ్యి వేసుకోడం చూసి వొక్క మాటు చిరునవ్వు నవ్వుకుని రాచబిడ్డా, నవాబు తఖ్తు

దిగి బయలుదేరడం చూసి వొక్కమాటు మందహాసం చేసుకుని తురకబిడ్డా మొడలు వేలవేసేశారు.

ఏకకాలంలో, వున్న యిద్దరు కొడుకులనూ కోల్పోయిన మొనగాడు, ఆనందతరంగితా లయిన కళ్ళతో దర్బారు కలయచూసి, ముద్దుపెట్టుకోదలిచిన నవాబుకి దర్జాగా చెయ్యి అందించాడు.

* * * *

నవాబు మొదలు పారాజవానుదాకా అక్కడ వున్న వారందరూ పడివున్న తురకబిడ్డనీ, రాచబిడ్డలనూ సలాములు చేసి గౌరవించారు.

నవాబు, తన లీలోద్యానంలో నదరైన స్థలా లిచ్చి,—

తురకయోధుని పూడ్పించి అక్కడ చక్కని మహాలు కట్టించాడు.

రాచకుమాళ్ళను దహనసంస్కారం చేయించి ఆ స్థలంలో తులసీబృందావనం వేయించాడు.

తరవాత, అతను, క్షత్రియులకు సైన్యాధిపత్యా లిచ్చాడు. జాగీర్లిచ్చాడు. దర్బారులో మొగువపీట లిచ్చాడు. కనకాభిషేకాలు చేశాడు.

క్షత్రియులు, నవాబుని దేవుణ్ణికొలిచినట్లు కొలిచారు.

అతని రాజ్యమూ, వైభవమూ, ప్రతిష్ఠా ద్విగుణితం చేశారు.

కొంతకాలానికి మొనగాడు కాలం చేశాడు.

అతని భార్య సహగమనం చేసింది.

అతనివంశం అంతటితో సరి.

పోగా మిగిలివున్న నాలుగుగోత్రాల క్షత్రియులే ఆంధ్రదేశంలో స్థిరపడి వంశాభివృద్ధి పడశారు.

అంచేత ఆంధ్ర క్షత్రియులలో యిప్పుడు నాలుగు గోత్రాలవారే వున్నారు.

జూన్ ౧౯౨౭

(భారతినుంచి సవరణలతో)

విమానం యెక్కబోతూనూ

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి చిన్నకథలు

విమానం యెక్కబోతూనూ

"వెంకయ్యా!"

దిగాలు పడి పోయిన్నీ దిటవు తెచ్చుకుంటూ—బరువుగా అడుగులు వేస్తూ—అప్పుడే గుమ్మం దాటి వచ్చిన చెలికాని వెంకయ్యను చూసి, యెదురు చూస్తూనే వున్న మల్లమ్మ, యిలా అంటూ లేచి నుంచుని రెండడుగులు ముందుకి వేసింది.

"ఏమి తల్లీ?"

"ఏమని సెలవు?"

"ఇదిగో కైజారు"

ఇలా అంటూ, అతను, చర్రు మని వొరలోనుంచి కైజారు తీసి పట్టుకుని చెయ్యి చాపాడు. "రాజు గుండెలు తియ్యడాని కేనా?" అంటూ ఆమె అది అందుకుంది.

"అదెలాగ మాతల్లీ?"

"ఎలా గంటేం? నేను వెలమబిడ్డను కానుటయ్యా?"

"అది పురుషుల పని తల్లీ"

"వెలమల ఆడవాళ్ళు చేతగాని వాళ్ళా?"

"వెలమస్త్రీలు అసూర్యంపశ్యలు కారు టమ్మా?"

"అంటే?"

"అంటేనా?"

ఉలిక్కిపడ్డాడు వెంకయ్య, ఇది ప్రతిఘటనం అన్నట్టు కూడా తోచిందతనికి. "ఇదేమిటి చెల్లెమ్మా యివాళ కొత్తమాటలు మాట్లాడుతున్నావూ? ఇది నీకు తెలవందా? నేను చెప్పాలా?"

"ఇప్పుడు మీ అర్థం యేమిటో అని—"

"ఇప్పుడేమి టప్పుడేమిటి, యెప్పుడూ వొక్కటే అర్థం, మీరు బయటికి రాకూడదని"

"మంచి అర్థమే. ఏం, బయటికి వస్తే?"

"తమ స్త్రీలు పరపురుషుల కంట పడ్డ తరవాత, యిక వెలమలకు మర్యాద యెక్కడిదమ్మా?"

"ఎంత పాపిష్టి బతుకయ్యా మాదీ? మాలమాదిగల దగ్గర్నుంచి బ్రాహ్మలదాకా అన్ని వర్ణాల స్త్రీలూ అవసరం వచ్చినప్పుడు బయటికి వస్తూవుంటే, వారికి లేని మానభంగం మాకెలా వస్తుందయ్యా?"

"మొదణ్ణుంచీ అది మన ఆచారం కాదు టమ్మా?"

"స్థితి విషమించినప్పుడు కూడా అంతేనా?"

"తెగించినవాళ్ళకి విమయించడం యేమిటి తల్లీ ?"

"అదీ మాట. మరి మేము తెగించవద్దూ? "

"అవశ్యమూనూ"

"ఎందుకో? "

"ప్రభువు ఆజ్ఞ నెరవేర్చడానికి"

"గొంతుకు పిసుక్కోడాని కన్నమాట...అవునా?"

ఈమాటలో శౌర్యం తలముఖక లయింది.

అతను మొగం వంచుకున్నాడు.

"అంతేనా? "

మొగం పైకెత్తాడు; గాని పక్కకి తిప్పుకున్నాడు.

"మాట్లాడ వేమయ్యా? "

"ఏమి చెప్పను తల్లీ? "

"ఏమి చెబుతావూ? ఏమి చెప్పగలవూ?......ఎంత కర్మమయ్యా? శత్రువు వచ్చి పీకమీద కూచున్నప్పు డయినా—మొగవాళ్ళకి తల వాటి వచ్చినప్పు డయినా—"

"వెలమవీరులకు తలదాటి రావడం యేమిటమ్మా?"

ఈమాట అనేటప్పు డతని చూపులు చెరకాను బల్లే లయిపోయాయి.

"ఏమిటీ?......మళ్ళీ అను ఆమాట"

"ఏం అనకా ? "

"అయితే, యిప్పుడు నీ రాకకు కారణం?"

"అది దొరవారి ఆజ్ఞ"

"అదే నయ్యా! పోనీ, దాని కారణం?"

"మానభంగభయం—"

"ఏమిటీ?......ఎవరికీ? బొబ్బిలి వెలమస్త్రీలకే?"

మల్లమ్మ యిలా వురిమింది. గతుక్కు మన్నాడతను.

"మేము యుద్ధరంగంలోకి వెడితే పగవాళ్ళింతకంటే కఠినంగా మాట్లాడతారా?"

"తర్కానికిది సమయమా అమ్మా?"

"అది నే నడుగుతున్నమాట. వెలమస్త్రీలు బయటికి రాకూడ దన్నది సామాన్యధర్మం. స్థితి విషమించినప్పుడెందుకు రాకూడదూ?"

"వెలమలు ఇదివరలో చేసిన యుద్ధాల్లో ఎప్పుడయినా స్త్రీలు కత్తిపట్టడం—"

"శత్రువు దుష్ప్రయత్నాలు ఫలించడానికి సిద్ధంగా వుండడమూ—పైవారు కోట విడిచి పొమ్మనడమూ—"

"ఒకదాని కొకటి యెప్పుడేనా పోలిక వుంటుందా?"

"మరి యింకెందుకా మాటా? అప్పటప్పటి వెలమస్త్రీలు యుద్ధరంగాల కెందుకు వెళ్ళలేదో మన కేం తెలుసూ?"

అతనికి జవాబు తోచలేదు.

"కాకపోయినా, ఇప్పుడు మనకి వచ్చిన అవస్థల వంటివే వారికీ వచ్చా యనీ, అయినా అప్పటి వెలమస్త్రీలు యుద్ధ రంగాలలోకి వెళ్ళక అంతఃపురాల్లోనే పొడుచుకునో, కాల్చుకునో బుగ్గి అయిపోయా రనీ నిదర్శనా లేవీ? అదీ గాక: వారు వీరమాత లయి వుండవచ్చు. వీరపత్నులు న్నూ అయి వుండవచ్చు. తాము 'వీరాంగనలే' అని అని పించుకోడానికి వారు ముచ్చటపడివుండక పోవచ్చు. ఇప్పుడు మే మలా కాదు. కోటలో వున్న వెలమస్త్రీ లందరూ "మన మైనా విజయరాముణ్ణి పొడిచెయ్యవద్దా?" అంటు న్నారు. మా శౌర్యం అంతా యేమి కానూ? కత్తి పట్టా లని నాకు సరదా పుట్టింది. నేను వీరమాత నవుదునో కానో తెలుసుకోవా లంటే నా బిడ్డ పాలబుగ్గలవా డయి పోయె. ఇక నే నేం చెయ్యాలీ? చిన్నతనంలోనే "మల్లమ్మ యెన్నిక అయిన" దని పేరు తెచ్చుకున్నాను. నీ ప్రభువుకి తగిన రాణి ననిపించుకున్నాను. మరి యిక "విజయరాముడి పాలిటి మహిషాసురమర్దని" ననిపించుకో వద్దు టయ్యా?"

ఈమాటలతో వెంకయ్య చెవులు గళ్ళుపడ్డ ట్టయి పోయాయి.

"ఏ మంటావు వెంకయ్యా?"

ఏదో అనబోయాడు కాని మాట రా లేదు.

"వెలమల ప్రయత్నాలు వ్యర్థం అయినప్పుడు—వెలమ దొరల శౌర్యం నిస్తేజం అయిపోయినప్పుడు—"

"ఏ మన్నావు తల్లీ?"

ఇలా అంటూ అతను వుద్రిక్తు డైనాడు. ఈమాటలో అతని శౌర్యం అంతా మూర్తీభవించింది.

"ఉలిక్కిపడకు. నువ్విప్పు డేమి చెయ్యడానికి వచ్చావో తెలుసుకు మరీ మాట్లాడు......చూడూ. బొబ్బిలి వెలమవీరుల ప్రతాపం మొక్కపోయినప్పుడు—"

"వినలేను, అమ్మా! సహించలేను. నువ్వీక యీ ధోరణి మార్చకపోతే నారక్తం వుడికెత్తిపోయి—"

అతని చెయ్యి గభీమని కైజారుమీదకి పోయింది.

"ఇంకా యెప్పుడో వుడుకెత్తుతుంది. ఇప్పటికి మంచు గడ్డలాగే వుంది, కదూ?"

"హరహరా! మహాదేవ! చెల్లెమ్మా!"

ఇలా అంటూ, పళ్ళు పటపట కొరుకుతూ, కైజారు దూస్తూ, నిప్పులు కక్కుతూ పైకి చూశాడు. వీరావేశంతో అతని శరీరం ఆపాదమస్తకమూ మెరుపుతీగ అయిపోయింది; కాని ఆచూపులకు "నే నేం చెప్పాను? నువ్వేం చేస్తున్నావు?" అంటూ కసురుతున్నట్టు రంగారావు ఉగ్రముఖం కనపడింది,

వెంటనే గభీమని ఆ వుద్రేకం అడ్డుపడిపోయింది. మొగం వాలిపోయింది. దంతఘర్షణం క్రమాంతరువు లలో తగ్గుతుండగా, "తల్లీ...తల్లీ...తల్లీ..." అని ఆగి ఆగి పలుకుతూ అత నది నిట్టూర్పులుగా మార్చేశాడు.

చెయ్యి, తోటకూర కాడలాగ వేలాడిపోయింది.

ఈబుస్సలూ, యీచల్లబడిపోవడమూ మల్లమ్మకు ఏవ పుట్టించాయి.

"బీరాలకా విరోధులు లొంగుతారు? ఒక్క రోజుకే నిరాశ చేసుకోవలసివచ్చినప్పుడు వెలమల కింకా మర్యాద అంటే యేమిటయ్యా? నిజంగా, ఇప్పుడు, బొబ్బిలి వెల మల రక్తం వుడుకెత్తే స్థితిలోనే వుంటే శత్రు వింకా అలా కులుకుతూ వుంటాడా? ఏమి దుష్కాలం వచ్చిపడింది?"

"కాలం దుష్ట మయిపోయింది కనకనే ప్రభువు ఆజ్ఞ యిలా వుంది"

"తప్పు, తప్పు. కాలం దుష్ట మయిపోయింది కనకనే స్త్రీలు కూడా కత్తి పట్టాలి. వీరాధివీరు డయ్యుండిన్నీ బొబ్బిలిమీదికి రాజు సొంతంగా రాలేకపోయాడు. వజ్రాలవంటి మహాయోధులు పదుగు రుండినా అతగాడు తురకల సాయం పుచ్చుకున్నాడు. దాని అంతర్యం మీ రేమయినా గ్రహించగలిగారా? ఇలాంటి స్థితిలో స్త్రీల

సాయం పుచ్చుకోడం వెలమలకు లజ్జాకారణం కాదని వూహించలేరా వెలమలు?"

అత నేదో అనబోయాడు; గాని అంతలో,—

"పైగా, పురుషులు స్త్రీలను కోరడం కా దిది. స్త్రీలే వురుకుతా మనడం. భేదం యే మయినా తెలిసిందా?

"ఫలితం—"

"ఫలితమా? వెర్రివాడా? రాజు బొబ్బిలిమీదికి సొంతంగా రాలేకపోయా డంటే అది అతనికి స్త్రీత్వం కాదుటయ్యా? అలాంటి శత్రువును బొబ్బిలి వెలమదొరసానులే పరిమార్చిస్తే ఫలితం యెంత చక్కగా వుంటుందో వూహించుకోలేవు టయ్యా?"

"తల్లీ—"

"ఇలా చూడు నాయనా! శ్రీరాజా రావు రంగా రావు దొరవారికి నేను ధర్మపత్నినే. మరి వారికి సహధర్మచారి ణ్ణని కూడా అనిపించుకోవద్దు టయ్యా?"

"కాక యిప్పుడేమి లోటు వచ్చిందమ్మా?"

"ఏమి మిగిలింది తండ్రీ? "బొబ్బిలి రాణికి మూడూళ్ళు ముండభరణం యిస్తా" నన్న రాజు బతికేవుండగా, బొబ్బిలి రాణి ఆత్మహత్య చేసుకోవడమా? ఇది నాకు మానభంగం కాదూ?"

"ముండభరణం" అనే మాట అతనికి చురుక్కు మని పించింది. "అలా అంటాడా?" అని రాజుమీదా, "అలా కభురంపడం యేమీ?" అని మల్లమ్మమీదా అతనికి చాలా కోపం వచ్చింది. అయితే, అది ప్రారంభంలోనే మిళిత మయిపోయి యేకధారగా రావడంవల్ల యిక్కడ ప్రకటించడానికి వీలు లేక—గుండెలు తాళక లోపల్లో పలే అణిచేసుకున్నాడు. ఈ ప్రయత్నంలో వుండడంవల్ల అతను మరి జవా బయినా చెప్పలేకపోయాడు.

"మీ ప్రభు వెక్క డయ్యా?"

"మొగసాలలో—వెలమలమధ్య—సర్వసన్నద్ధులై—"

"వెళ్ళి యీ సంగతి చెప్పి రా"

"ఆజ్ఞ లేదు తల్లీ!"

"పోనీ, నేనే వెడతాను. నా కడ్డేమిటీ?"

"నీ కడ్డేమి టమ్మా? నిన్నడ్డుకోడాని కెవడికి గుండె లున్నాయి తల్లీ? అయితే,—ముందిక్కడ పొడిచి—"

ఇలా అంటూ అతను, తర్జనితో నిర్దేశిస్తూ యెగు రొమ్ము విరుచుకు నుంచున్నాడు.

"ఏమి మాట అన్నావూ? అదా మల్లమ్మ చేసే పని? ఎంత చక్కగా వూహించావూ? నేను కైజారు దుయ్య డమే వస్తే అది రాజు పేగులు బయటికి తియ్యాలి. స్వజనం

మీద టయ్యా నా ప్రతాపం?"

ఈమాట శూలమై అతని గుండె దూసుకుపోయింది. దాంతో మాట నిలిచిపోయింది.

"మల్లమ్మ అంటే నీకు ప్రీ—తి స్వపక్షపరపక్షనిర్ధామధామురా లని తోచిందా నాయనా?"

పక్క—వాటుగా వున్న మొగం ఆమెకేసి తిప్పుకున్నాడు; కాని చూపులు మాత్రం తివాసీమీదే వున్నాయి.

"అయితే, వెంకయ్యా! నా కిక నా దేవుడి దర్శనం లేదు టయ్యా?"

అప్పటికి గుక్క— తిప్పుకోగలిగాడు. అయ్యవార్లంగారు నూరిపోసిన పురాణసారం అంతా గభీ మని నెమరుకి వచ్చింది. దాంతో "ఈక్షుద్రమానవకళేబరం విడిచిపెట్టేసిన తరవాత అది శాశ్వతబ్రహ్మకల్పమే కాదు టమ్మా నీకు?" అంటూ మొండిగా బదులు చెప్పాడు.

"మెట్టవేదాంతంచాలించు. ఈమానవకళేబరంవున్నంత సేపే—మానవకళేబరానికే పగ అయినా, కసి అయినా"

"ఈకళేబరం శాశ్వతమా?"

"నీ వెలమతనం మాత్రం శాశ్వతమా?"

అతను మళ్ళీ మొగం వంచుకున్నాడు.

"బొబ్బిలి కొట్టడానికి వచ్చిన రాజుకి మాత్రం తన

కళేబరం శాశ్వతం కాదని తెలవదూ?''

"ఈబొబ్బిలి పాటిమీదే అది వొరక్కపోతే కవా?"

"ఆపనే కాదూ నేను చేస్తానంటున్నదీ?"

యుక్తి తోచక, అతను "వాగ్వాదం చాలించవు శస్త్రీ?''

అని లాలనగా అడిగాడు.

"బొబ్బిలి బేరి కోమటి రమణులు గోల్కొండసర దార్లను తూనికరాళ్ళతో చీకాకుపరిచారుట. బొబ్బిలి పాటకపు స్త్రీలు విజయనగరం సరదార్లను రోకళ్ళతో కుమ్మారుట. బొబ్బిలి వెలమదొరసాను లామాత్రం అయినా కారుటయ్యా?''

"ప్రభువు నాకోసం కనిపెట్టుకుని వుంటా రమ్మా?"

"నువ్వు కూడా వుంటే కాని వారు రాజుమీదికి వెళ్ళరూ? తోడబుట్టువులనూ, తల్లులనూ, పిల్లలనూ పొడిస్తే గాని నీకు పౌరుషం రేకత్తదు కాబోలునేం?"

పేగులు తోడేసినట్టయిపోయి, అతను నిట్టూర్పు విడుస్తూ కళ్ళు మూసుకున్నాడు.

"ఎంత పాపం బద్దలాసిపోయిం దయ్యా! సత్యభామ కాసె బిగించి విల్లు వంచి నరకాసురుణ్ణి గజగజలాడించి వేసింది. ఓరుగంటిలో రుద్రమ్మా పల్నాటిలో నాగమ్మా కత్తి విసరగా పరసేనలు చెల్లాచెదరయిపోయాయి. మది

బొబ్బిలిగడ్డమీద, మల్లమ్మ కైజారు దూస్తే రాజేమయి పోతాడో లోకానికి తెలవవద్దు టయ్యా? ”

“ఊహలతో యేమి లాభం తల్లీ? ”

విసిగిపోయి అతనిలా అనేటప్పటికి, తోకతొక్కినతాచు లాగ, ఆమె “ఊహలా? ...ఏమిటీ?” అని కస్సు మంది.

“జరుగుతుందో జరగదో—”

“ఇంకా అదే మాటా? వెలమవీరుడి నోట రావలసిం దేనా యీ మాట? ”

“.........................”

“నేటికి బొబ్బిలిగడ్డ విరిగిపోయిందా? ”

“.......................”

“తాండ్ర పాపారాయణింగా రుంటే—”

“పాపారాయణింగారి కీవార్త అయినా తెలిసిందో లేదో? అక్కడ రాజాము కోటగతి యేస్థితిలోవున్నదో?”

“నిజమే. పాపారాయణింగారి కీవార్త అయినా తెలి సిందో లేదో? రాజాముకోట సంగతి అలావుంచు. బొబ్బిలికోట మాట యేమిటి? ఇక దీనికి నీళ్లు వదులు కోవలసిందేనా? ”

“.........................”

“పాపారాయణింగారు లేరు. తక్కినవా రంతా ?

బీరాలు పలికిన వెంగళరాయణింగా రేం చేస్తున్నారయ్యా? చెలికాని వేంకటరాయణింగారి సంగతి కనపడుతూనే వున్నది మరి రావు చిన్నారాయణింగారు, దామెర ధర్మా రాయణింగారు, ఇనగంటి నరసారాయణింగారు, కాకర్ల పూడి వెంకటరామరాజుగారు, పంతెన బుచ్చన్న గారు— ఏరయ్యా వీ రంతానూ? ఏం చేస్తున్నా రయ్యా? రాజు దుర్మణవార్త నా చెవిని వెయ్యగల మొగవాడు బొబ్బిలి పాటిమీాద లేడు టయ్యా?"

"......................"

"మాట్లాడవు...అయినా, ఏమని మాట్లాడతావూ? కత్తి ఝుళిపిస్తూ జనానాలోకి వచ్చావు. మహాగొప్ప పని దొరికింది నీకు; కాని, నాయనా! బొబ్బిలి వెలమదొర సానులకు, పగవాళ్ళని పొడిచెయ్యడానికి లేకపోతేమానె, సొంతంగా పొడుచుకోడానికయినాఅవకాశంవుండనియ్యి"

"......................"

"నూరు కుటుంబాల వెలమస్త్రీలు. చికిలీచేసిన చంద్ర హాసాలు. కష్టసమయంలో వుపకరించవలసిన యెంత శక్తి అడవిగాసిన వెన్నెల అయిపోతున్నదీ? బొబ్బిలి కిలాంటి పాట్లు వచ్చినందుకు వా రెంత కుమిలిపోతున్నారో, శత్రువులను చీల్చి చెండాడా లని యెంత తహతహ లాడి

పోతున్నారో యెవరు చూశారూ? వెంకయ్యా, ఇష్టం లేకపోతే జయించినా మేము బతకమయ్యా! చచ్చిపోడాని కయినా యుద్ధంలో వురకడాని కనుజ్ఞ యిమ్మని అడగవయ్యా దొరగారిని''

"నీకు పది జవాబు లెందుకు తల్లీ? మాకు అక్కడ రంగారాయణింగా రెంతో యిక్కడ మల్లమ్మ అంత"

"అయితే, యుద్ధంలోకి వెడదాం పద''

"అది రాజాజ్ఞకి వ్యతిరేకం తల్లీ"

"ఇంకెందుకూ మరి పొగడడం? "

"నేను రావువారి సేవకుణ్ణి. దొరవారి ఆజ్ఞ యిలా వున్నది. జవదాటడానికి నే నెంత—"

"అది దొరవారి ఆజ్ఞ అయితే, యిది దొరసానిగారి ఆజ్ఞ, వెళ్లి మీదొరగారి నిలా తీసుకురా"

"పని కాకుండా కళ్ళబడడానికి ఆజ్ఞలేదు తల్లీ''

"అంతే? ......ఎంత చెప్పినా ఆమాటే? మనం పోయినా లోకం వుంటుంది. బొబ్బిలి వెలమలు, అమానుషచర్యలు నడిపిన రాజుని పొడిచెయ్యలేకపోయా రనీ, ఆపని చెయ్యడానికి స్త్రీలు సిద్ధపడగా అడ్డుకున్నారనీ—"

"..................."

"వెంకయ్యా ! "

"అమ్మా !"

"ఏ మంటావు?"

"ఆలస్యం అయిపోతున్న దంటాను. దీనివల్ల యేమీ ప్రయోజనంలే దంటాను"

"అంటావు...... అనవూ మరీ? దొరకి తగిన జెట్టివి. ఈ విషయంలో అయినా యింత స్థిరంగా వుండగలిగినం దుకు చాలా సంతోషిస్తున్నాను. నాయనా! ఆలస్యం అయిపోతున్నది—అయిపోయింది కాదూ? ఏమంటే యేం చెబుతా వక్కడ? పగవాడి గుండెలు తియ్యవలసిన కైజారు చేసుకున్న పెళ్ళాం మీదికి తిప్పారా అని అడి గిందని చెప్పేం? "శత్రువుల చేజిక్కి మేము మానభంగం పొందకుండా యిలా ముందు జాగ్రత్త వహిస్తున్నట్టే, యీస్థితి సంభవించకుండా వుంటేటట్టు పైనుంచి తాఖీదు వచ్చినప్పణ్ణుంచీ జాగ్రత్తపడితే యెంత బాగుండిపోవు నూ?" అని అడిగిందని కూడా చెప్పేం?"

"....................."

"పట్టుమంటే గుప్పె డుండదు ప్రాణం. దానికోసం కాదు సుమా యీ రాద్ధాంతసిద్ధాంతాలు. కన్ను మూసి తెరిచే టప్పటికి లోకం యెక్కడో యీజీవు డెక్కడో? ఇదివర కిలాంటి తనువు లెన్నయినాయో? ఎన్ని అనుభ

వాలు. సంభవించాయో? ఇకముం దెన్ని కనిపెట్టుకున్నా రో? కాని యింతకంటే నికృష్టత మరి వుండదు. ఇంత కంటె దౌర్భాగ్యం మరితటస్థించదు. పగవాడు కానిమాట లాడడమూ, మొగవాడు కాని చేత చెయ్యడమూనూ. శరీరం వుడికిపోతున్నదయ్యా! ఇంతకంటే చిత్రవధ మేలు సుమా"

అతనికి చెయ్యి పెట్టి కడుపు కలిచేసినట్టయింది.

"ఆత్మహత్య మహాపాతకం అన్నారు పెద్దలు. కాని బొబ్బిలి రాణికి అదే సంభవించింది. పొడిచి పొడిచేసు కుంటే యీతహతహ లేకపోవును. బొబ్బిలి కొట్టాలని యెక్కడ సంకల్పం కలిగిందో ఆ రాజు గుండెలమీద కసుక్కున వ్రెక్కపోటు పొడిస్తే తరవాత యేమయి పోయినా యీ ఆరాటం లేకపోవునయ్యా"

"..................."

"ఇప్పుడే మనుకుంటే యేమి లాభమూ? నిన్ను మాత్రం యెన్నంటే యేమి ప్రయోజనమూ? రంగా రాయణింగా రంతటి వీరాధివీరుడి యిల్లాలికే యిలాంటి గతి తప్పనప్పుడిక యితర్ల మాట చెప్పే దేమి వున్నదీ? బతికుంటే బొబ్బిలిరాణికి భరణమే యిస్తాడు విజయ రామడు—"

"అమ్మా!"

"ఏమి నాయనా! నీ వీరవిహారానికి మల్లమ్మ అడ్డు వచ్చిందా? ఇదిగో పంపేస్తున్నాను. ఇంతసేపు వాగాను. వాగడం వొక్కటే కనపడుతున్నది; కాని మరేమీ లేదు. నిజమే. పగతీరకుండా చచ్చిపోయేటప్పు డిక యెవరి నేమంటే యేమి వస్తుంది? అక్కసు పట్టలేక యేమి టేమిటో అన్నాను. క్షమించాలి సుమా అన్నయ్యా! మల్లమ్మ మంచీ చెడ్డా చెప్పేదే కాని, చివరికి, ఆజ్ఞ జవదాటేది కాదని చెప్పి, తప్పులు మరిచిపొమ్మన్నా నని ప్రార్థించినట్టుకూడా మీ బావగారితో చెప్పాలి సుమా అన్నయ్యా!"

"..................."

"శ్రీమన్నారాయణమూర్తీ! సూర్యచంద్రుల్లారా! ఇదే నా కడపటి పూజ. ఇదే నా కడపటి నమస్కారం. ఇదే నాకడసారపు ప్రార్థన. పాలబుగ్గలవాడయిన నాబిడ్డని చల్లగా చూడండి. నా ఆయువంతా అతనికి పొయ్యండి. బొబ్బిలి రావువారి రాజవంశం అతని పేరుగా నిలపండి. అకాలమరణం పొందుతున్న యీ వెలమవీరుల శేష శౌర్యం అంతా అతనికి దఖలుపరచండి. నాభర్తగారు చెయ్యవలసిన పని అతనిచేత చేయించండి. అదే నాకు

పదివేలు. అదే నాకు వరప్రసాదం. అప్పుడే నాయాతన తీరుతుంది.............కైజారు పదునుగానే వుంది. లేకపోయినా సాహసం వుంటే తడిపాతే చాలుతుం దెంత కైనా. శ్రీహరీ! శ్రీహరీ! శ్రీ...హ.. ర్ ...ఈ..."

ఒక్కటే పోటూ, ఒక్కటే పాటూను.

వెంకయ్య కళ్ళు చిరతలు కమ్మాయి. చివరి కతని కళ్ళకి అంతా శూన్యంగా కనపడింది. క్షణంలో అతని చేతులు రాణివాసం శూన్యం చేసేశాయి.

౧౯౨౮ ఫిబ్రవరి

(భారతినుంచి సవరణలతో)